

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Studium humanitní vzdělanosti

Společenskovědní modul

Petra Jonášová

Zachovávání soboty v Církvi adventistů sedmého dne

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Kateřina Horská

Praha 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26. 6. 2018

.....

podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní Mgr. Kateřině Horské za odborné vedení mé bakalářské práce, za poskytnuté rady a za užitečnou zpětnou vazbu. Ráda bych také poděkovala všem respondentům za ochotu účastnit se výzkumu a za velmi vstřícný přístup při získávání dat. Nakonec bych ráda poděkovala svému manželovi za psychickou podporu.

Obsah

1	ÚVOD	5
2	TEORETICKÁ ČÁST	7
2.1	Církev adventistů sedmého dne	7
2.1.1	Historie Církve adventistů sedmého dne	7
2.1.1.1	Počátky adventismu a milleritské hnutí	7
2.1.1.2	Vznik Církve adventistů sedmého dne a její vývoj	8
2.1.2	Historie Církve adventistů sedmého dne v Čechách, na Moravě a ve Slezsku ..	8
2.1.3	Současná Církev adventistů sedmého dne v České republice	10
2.1.4	Charakteristika Církve adventistů sedmého dne	11
2.1.4.1	Religionistická charakteristika adventismu	11
2.1.4.2	Sebepojetí adventistů a jejich věrouka	11
2.2	Sobota	13
2.2.1	Věřouka adventistů o sobotě	13
2.2.1.1	Věřoučný výrok a biblické texty o sobotě	13
2.2.1.2	Smysl a význam soboty	14
2.2.2	Způsob zachování soboty	14
2.3	Teoretické ukotvení výzkumného tématu	16
2.3.1	Interpretace náboženských norem a jejich uvádění do praxe	16
2.3.2	Kategorizace zbožných a nezbožných činností	18
3	EMPIRICKÁ ČÁST	20
3.1	Metodologie	20
3.1.1	Výzkumná strategie	20
3.1.2	Techniky sběru dat	20
3.1.3	Výběr informátorů a prostředí výzkumu	21
3.1.4	Analytické postupy	22
3.1.5	Hodnocení kvality výzkumu	23

3.1.6	Etické otázky společenskovedního výzkumu	24
3.2	Výzkum.....	26
3.2.1	Průběh soboty	26
3.2.1.1	Čas před začátkem soboty	26
3.2.1.2	Páteční večer a zahájení soboty.....	27
3.2.1.3	Sobotní ráno.....	28
3.2.1.4	Sobotní dopoledne	28
3.2.1.4.1	Sobotní bohoslužebné shromáždění.....	29
3.2.1.4.1.1	Příchod do církevního sboru	29
3.2.1.4.1.2	Sobotní škola a školka.....	29
3.2.1.4.1.3	Druhá část bohoslužby	30
3.2.1.5	Sobotní poledne a odpoledne.....	31
3.2.1.6	Sobotní večer a ukončení soboty.....	32
3.2.2	Individuální rozmanitost v interpretaci norem o sobotě	32
3.2.3	Rituál jako nástroj pro zavádění norem soboty do praxe.....	36
3.2.4	Kategorizace zbožných a nezbožných činností v sobotu.....	38
3.2.5	Anonymní sociální nátlak a překonání individuální nejistoty jako motivy pro následování sobotních norem.....	42
4	Závěr	46
	Seznam literatury	49
	Seznam použitých zkratk	51

1 ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá zachováváním soboty¹ v Církvi adventistů sedmého dne. Její součástí je terénní výzkum v jednom ze sborů Českého sdružení Církve adventistů sedmého dne. Rozhodla jsem se tímto tématem zabývat, jelikož jsem sama členkou Církve adventistů sedmého dne, sobotu zachovávám a přišlo mi zajímavé umožnit detailní náhled odborné i laické veřejnosti zvenčí do jednoho z důležitých aspektů života církve a jejích členů. Mým cílem bylo zjistit, jakým způsobem interpretují adventisté náboženské normy o zachovávání soboty a jakým způsobem uvádějí tyto normy do praxe. Dále jsem se snažila dozvědět, jak adventisté rozlišují mezi zbožnými a nezbožnými činnostmi. Také jsem chtěla zodpovědět, proč adventisté sobotu zachovávají a co je k jejímu zachovávání motivuje. K tomu jsem využila kvalitativní výzkum. Jako techniky sběru dat jsem zvolila zúčastněné pozorování a rozhovory pomocí návodu. K analýze získaných dat jsem použila kódování a následně klíčová místa dat izolovala, abych je mohla rozřadit do kategorií, ze kterých jsem poté odvodila významy a odpovědi na výzkumné otázky.

Má bakalářská práce je rozdělena na dvě hlavní části, teoretickou a empirickou. Teoretická část obsahuje popis Církve adventistů sedmého dne, shrnutí adventistické věrouky a směrnic týkajících se zachovávání soboty. Do popisu Církve adventistů sedmého dne jsem začlenila historii světového i českého adventismu a jeho charakteristiku z pohledu religionistického a též sebecharakteristiku adventistů. Kapitola o zachovávání soboty pojímá adventistickou věrouku o sobotě, biblické texty pro adventisty směřované k tématu soboty, vysvětlení smyslu a významu soboty na základě náboženského výkladu z adventistických textů a způsob zachovávání soboty doporučený adventistickými směrnicemi. Dále práce zahrnuje teoretické zakotvení kategorizace zbožných a nezbožných činností, stejně jako teorii k interpretaci náboženských norem a jejich uvádění do praxe. Kategorizace zbožných a nezbožných činností představuje teorii znečištění od M. Douglasové a část o zavádění

¹ Rozhodla jsem se v práci používat tento emický pojem „zachovávání soboty“ pro udržení autenticity a respektu ke svým informátorům. Barbora Spalová (2008) poukazuje na to, že etický pojem je vhodný pro sociálněvědní publikum, ale oproti emickému se z něj vytrácí cokoliv transcendentního. Řešení nevidí ve vytvoření zvláštního jazyku, *“do kterého by vědci byli schopni přeložit všechny ‘domorodé’, emické jazyky”* (Spalová B. 2008), protože to je dle ní téměř nemožné a navíc neúčelné. Autorka píše, že emický pojem je *“reálný ve svých důsledcích, v praxi udržovaný, nacházený, opakovaný”* (Spalová 2008) a z těchto důvodů je únosný při použití i ve vědeckém jazyce.

náboženských norem do praxe vysvětluje rozdíl mezi žitým a normativním náboženstvím, věnuje se motivům pro následování normy, nástrojům pro zavádění norem do praxe a vlivům na interpretaci norem. Empirická část obsahuje představení metodologie využitě při výzkumu a výsledky samotného výzkumu, které zodpovídají výzkumné otázky skrze popis průběhu soboty, rozebrání individuální rozmanitosti v interpretaci sobotních norem, vytyčení rituálu jako nástroje pro zavádění norem do praxe, vysvětlení způsobu kategorizace činností na zbožné a nezbožné a popsání motivů pro zachovávání soboty.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Církev adventistů sedmého dne

2.1.1 Historie Církev adventistů sedmého dne

2.1.1.1 Počátky adventismu a milleritské hnutí

Počátky adventismu lze hledat v Severní Americe v 19. století v době, kdy probíhalo “druhé velké probuzení”, u baptisty Williama Millera (1782-1849), který skrze studium biblické knihy Daniel vypočítal datum Kristova příchodu² do roku 1844. “Druhé velké probuzení” spočívalo v tom, že se mnozí bývalí křesťané navraceli k víře v Bibli kvůli negativnímu dojmu z francouzské revoluce v devadesátých letech osmnáctého století, “začali totiž pochybovat o lidském rozumu jako o dostatečném základu pro civilizovaný život” (Knight 2003: 15). Mezi tyto navrátilce patřil právě i Miller. Od roku 1831 začal výsledky svého intenzivního studia s pomocí Joshuy V. Himese šířit a mnozí lidé mu uvěřili (Knight 2003). Tito věřící byli členy různých denominací, sdíleli však stejné přesvědčení o doslovném významu Bible. Sami sebe označovali jako adventisty³, ostatní je nazývali millerity, jelikož přijali poselství W. Millera (Nešpor a Vojtíšek 2015). Sobotní adventismus se rychle rozšiřoval díky pořádaným konferencím, shromážděním a literatuře rozesílané do celého světa (Knight 2003). Začátek adventistického hnutí spadá do období rychlého rozvoje evangelikasmu v USA ve třicátých letech 19. století (Nešpor a Vojtíšek 2015). Kvůli odporu mnoha církví k millerismu se adventní věřící začali vyčleňovat ze svých denominací a společenství. Po uplynutí doby Kristova příchodu nastalo mezi adventisty velké zklamání. W. Miller i J. V. Himes následně přiznali svou chybu a rozhodli se dál čekat na Ježíše Krista.

Milleritský kazatel Samuel Sheffield Snow přišel po prvním zklamání s novým datem a stanovil Kristův příchod na 22. října 1844. Toto nové datum přijal také W. Miller, a i zdráhavější millerité se nakonec přidali k novému nadšení a očekávání. Čekalo je ovšem další zklamání, načež se milleritské hnutí rozpadlo (Knight 2003). Někteří se vrátili ke svým původním denominacím, jiní hledali vysvětlení toho, co se stalo. Nakonec uvěřili, že 22. října poslední události opravdu začaly probíhat, nýbrž ne na Zemi, ale v nebi. Z této části milleritského hnutí později vznikla Církev adventistů sedmého dne (Martinek 2016).

² Druhý příchod Ježíše Krista, kdy se skončí dějiny lidstva i vesmíru a bude vynesena soud nad všemi lidmi

³ Ti, kteří čekají na druhý příchod Ježíše Krista

2.1.1.2 Vznik Církvě adventistů sedmého dne a její vývoj

Důležitou postavou adventismu se stala Ellen Gould Whiteová (rozená Harmonová), která tvrdila, že má prorocká vidění a jako prorokyně měla na novou církev vzrůstající vliv po celých 70 let. Přesto se základní metodou při formování adventistické věrouky nestala vidění, ale detailní studium Bible. Vidění sloužila pouze k utvrzení věřících o správnosti výsledků studia. E. G. Whiteová (1827-1915), její manžel James White (1821-1881) a Joseph Bates (1792-1872) byli původními zakladateli Církvě adventistů sedmého dne a pomohli stanovit věroučné body jako základní pilíře sobotního adventismu. Jádrem těchto bodů bylo vysvětlení událostí 22. října a trojandělské poselství.⁴

Ve 40. a 50. letech 19. století se významně zvýšil počet adventistů, začaly se vydávat adventistické časopisy, vzniklo adventistické nakladatelství, byl zaveden církevní řád a finanční podpora kazatelů (Knight 2003). Všechny tyto události vedly k oficiálnímu založení Církvě adventistů sedmého dne a k ustanovení Generální konference v roce 1863. Ve stejném roce měla E. G. Whiteová vidění o zdravotní reformě a zdravý životní styl se stal součástí teologie církve. Do konce století došlo také k založení několika adventistických vzdělávacích institucí a ke značnému rozvoji misie (Nešpor a Vojtíšek 2015).

Na přelomu 19. a 20. století se stala církev již celosvětovou a kvůli velkému počtu členů i sborů byla nutná její reorganizace. Generální konference proto v roce 1901 zavedla jednotlivé unie a oddělení. Nové uspořádání se osvědčilo a během 1. poloviny 20. století církev i přes světovou hospodářskou krizi a světové války stále celosvětově rostla, a to především mimo Severní Ameriku. V druhé polovině století pak přišla ještě rozsáhlejší internacionalizace církve a bylo založeno mnoho nových adventistických institucí (nemocnice, sanatoria, domovy důchodců, sirotčince, kliniky, ošetřovny, školy, univerzity, nakladatelství) (Knight 2003).

2.1.2 Historie Církev adventistů sedmého dne v Čechách, na Moravě a ve Slezsku

Adventismus se do Evropy dostává koncem 19. století, kdy jsou také zakládány první skupiny a sbory. Tento vnik adventismu na evropský kontinent byl možný díky protestantskému patentu z roku 1861, jenž umožnil otevřít Čechy pro protestantské misie. Skrze německý adventistický časopis se o adventním poselství dozví také Antonín Šimon,

⁴ Poslední varovná znamení před druhým příchodem Krista popsána v biblické knize Zjevení

který se roku 1892 stane prvním českým adventistou. Po svém křtu Šimon překládá a vydává náboženskou literaturu, například první adventistický časopis Hlasatel Pravdy (Drejnar 2008). Přesto se mu ale příliš nedaří získávat nové členy a až později v roce 1897 konvertuje několik členů Svobodné reformované církve⁵. V roce 1902 dojde k dalšímu hromadnému křtu a je založen první sbor v Praze. V následujících letech je zahájena misijní práce na Slezsku a v okolí Liberce. Šíření adventismu ale komplikuje omezování státem neuznaných náboženských společností. Do roku 1907 je i tak ale na území Čech, Moravy a Slezska 6 sborů. Postupně jsou zřizovány právní organizace (spolky) pro právní zastřešení adventismu a v roce 1912 se koná první konference misijního českého pole.

Během první světové války se adventismus staví k vojenské službě vstřícně, i když neoficiálně ji spousta členů odmítá. Zároveň také neustávají misijní práce a v roce 1918 má církev 1200 členů. Rok na to je založena Československá unie a roku 1920 vlastní církev také nakladatelství a pořádá první vzdělávací semináře pro kazatele. 1925 je otevřena nová střední škola se zaměřením na teologické vzdělání. Během třicátých let má církev povoleno šíření literatury a koncentruje se na dobročinnost (Piškula 2009).

Změny v politické situaci po roce 1938 vedly k velkým ztrátám členstva z pohraničních sborů a bylo též zrušeno nakladatelství. Činnost církve ale nadále pokračovala, i když pod státním dohledem. Po ukončení války byla církev poprvé uznána státem, načež navazoval vleklý útlak církve a omezování náboženské svobody (Drejnar 2008). Přes snahu církve nezavdávat nové komunistické vládě příčinu k zákrokům proti adventistům byla postupně omezena vydavatelská činnost, zrušen Biblický seminář a zavedeny tzv. církevní zákony jako právní základ pro realizaci proticírkevní politiky. Následovalo omezení charitativní činnosti, zrušení mládežnických spolků, snížení počtu kazatelů a výměna vedení církve skrze státní zásah. Všechny tyto události vyvrcholily roku 1952 zákazem církve. Adventisté se proto začali scházet tajně v malých skupinkách ve svých domovech.

Roku 1956 se podařilo dosáhnout obnovení církve, jelikož neoficiálně organizovaný adventismus byl pro komunistickou vládu hůře sledovatelný a ovladatelný. V následujících letech se ale církev dostala do finanční krize a provázely ji i vnitřní rozpory podporované státní správou, což se zvláště projevilo na neklidné konferenci roku 1963. Druhá konference v roce 1967 se už konala ve smířlivějším duchu a spolu s vymizením velkých vnitřních

⁵ Dnes se tato církev nazývá Církev bratrská

rozporů přišla roku 1968 i změna politiky vůči církvím (Piškula 2009). Liberální církevní politika dopomohla k obnovení mládežnických spolků, k rozmachu církevního tisku, ke zvětšení zájmu o náboženskou výuku, k založení adventistického časopisu Znamení doby a k obnovení Biblického semináře (Drejnar 2008). Ani následná normalizace nezrušila některé církevní výdobytky Pražského jara a zároveň v 70. a 80. letech vznikly mezi státní správou a adventisty velmi dobré vzájemné vztahy. Tyto dobré vztahy byly zapříčiněny neúčastí Církve adventistů sedmého dne v odmítavém postoji většiny církví vůči okupaci. Adventisté se nepodíleli spolu s některými dalšími církvemi na tvorbě dopisu pro komunistickou vládu obsahujícím společný protest mnoha církví proti okupaci. I díky tomu mohla od konce 70. let započít výstavba nových modliteben (Piškula 2009). Adventistická církev se značně rozvinula po sametové revoluci roku 1989 s nastolením demokratické vlády, jelikož státní orgány již tolik nezasahovaly do organizačních a věroučných otázek (Nešpor a Vojtíšek 2015).

2.1.3 Současná Církev adventistů sedmého dne v České republice

Církev adventistů sedmého dne byla registrována 1. 9. 1991 a je součástí Česko-Slovenské unie, která se dále dělí na České, Moravskoslezské a Slovenské sdružení. Základní organizační jednotkou je sbor spravovaný kazatelem a výborem sboru. Počet sborů v roce 2016 byl 144 a členů církve bylo dle církevní evidence v roce 2014 7 558 a dle sčítání obyvatel se k církvi též rok přihlásilo 7 391 lidí (Martinek 2016: 119). Církev má demokratickou strukturu, jelikož delegáti sborů (volení členy sboru) volí představitele sdružení a unie. Je finančně nezávislá na státu, jelikož si veškeré své výdaje hradí z desátků⁶ a dobrovolných darů. Církev zřizuje obecně prospěšnou společnost ADRA ČR (mezinárodní rozvojová a humanitární pomoc), Teologický seminář Církve adventistů sedmého dne (Institut teologických studií a Vyšší odborné školy teologické a pastoračně sociální), Mateřskou a Základní školu Elijáš a českou pobočku dětského skautského Klubu Pathfinder. Dále provozuje také internetovou televizi HopeTV, rozhlasovou stanici AWRadio a vydavatelství Advent-Orion. Adventističní duchovní jsou významnou součástí vězeňské pastorace a církev se také snaží o zdravotní osvětu a propagaci zdravého životního stylu (Martinek 2016, Nešpor a Vojtíšek 2015).

⁶ Desetiprocentní podíl z veškerého příjmu člena církve, který církvi člen dobrovolně odevzdává

2.1.4 Charakteristika Církve adventistů sedmého dne

2.1.4.1 Religionistická charakteristika adventismu

Již první adventisté se od evangelikálů distancovali, dle Nešpora a Vojtíška je lze za ně však považovat. Toto zařazení je důsledkem nejen metodistického zázemí adventistky a prorokyně E. G. Whiteové a dalších zakladatelů církve, nýbrž též značného počtu milleritů v řadách evangelikálů. Právě evangelikalismus vnesl do adventismu širokou škálu znaků, a i právě proto mají adventisté nejbližší k baptistům (Nešpor a Vojtíšek 2015). Evangelikálním znakem adventismu je především důraz na Bibli jako na neomylné zjevení Boží vůle, na potřebu obrácení člověka a na vyjádření víry činy, zvláště hlásáním a předáváním víry (Martinek 2016). Hned po Bibli považují adventisté spisy E. G. Whiteové za druhou autoritativní směrnici náboženského života. Dalším věroučným specifíkem adventismu je koncentrace pozornosti v oblasti eschatologie. Církev adventistů sedmého dne také sama sebe považuje za “církve ostatků”⁷ a zbytek křesťanstva podrobuje ostré kritice především proto, že zachovává neděli a ne sobotu. Adventisté kromě zachovávání neděle odmítají i jiné typické křesťanské tradice jako například slavení Vánoc. Mezi další specifika lze zařadit odevzdávání desátků, odmítání masa biblicky nečistých zvířat a silnou tradici vegetariánství. Nejviditelnějším specifíkem je konání bohoslužebného shromáždění v sobotu. Tento obřad má dvě části: 1. sobotní škola (studium a diskuze témat na základně osobního studia z týdne), 2. bohoslužebné shromáždění s kázáním. Po dopoledni bývá občas společný oběd a někdy i odpolední sborový program. Adventisté také slaví jednou za čtvrt roku Večeři Páně, při které probíhá obřad umývání nohou a přijímání nekvašené vinné šťávy a nekvašeného chleba. Z dalších obřadů lze například jmenovat křest dospělých konvertitů. Pro současný adventismus je typická velká pluralita názorů v oblasti přístupu k jiným denominacím nebo přístupu ke spisům E. G. Whiteové či v míře koncentrace na druhý příchod Krista (Nešpor a Vojtíšek 2015).

2.1.4.2 Sebepojetí adventistů a jejich věrouka

Církev adventistů sedmého dne sama sebe definuje ve své ústavě takto: “*Církev adventistů sedmého dne je křesťanské společenství věřících, kteří dobrovolně přijali a prožívají vyznání víry formulované v Základních věroučných výrocích Církve adventistů sedmého dne.*” (Ústava Církve adventistů sedmého dne 2014: 5). Základní věroučné články odvozují adventisté z Bible. Adventisté věří, že Starý a Nový zákon Bible je psané Boží

⁷ Dle adventistické věrouky do ní patří všichni ti, kteří skutečně věří v Krista

slovo, oproti jiným křesťanským církvím ho pojmají méně metaforicky a více doslovně. Uctívají trojjediného Boha:⁸ Otce, Syna a Ducha svatého. Věří v šestidenní stvoření světa Bohem, a že člověk byl stvořen jako svobodná bytost, přesto ale je na Bohu závislý životem. Celé lidstvo je dle adventistů součástí velkého sporu mezi Kristem a satanem⁹ (ASDV 1999). Satan svedl první lidi ke hříchu a od té doby se člověk *“rodí se slabostmi a náklonnostmi ke zlému”* (ČRCA 2016: 148). O Ježíši Kristu věroučné články říkají: *“Jediný smiřující prostředek za lidský hřích Bůh poskytl v Kristově životě dokonalé poslušnosti Boží vůli, v jeho utrpení, smrti a zmrtvýchvstání.”* (ČRCA 2016: 148). Adventisté také zdůrazňují růst v Kristu, což zahrnuje snahu o napodobování Ježíšovy povahy, modlitby, čtení Bible a úvahy nad ní, chválení Boha písněmi, misii a službu druhým. Věřoučné články dále zdůrazňují význam církve jako společenství, definují *“ostatek”*¹⁰ a jeho úkol hlásat druhý příchod Krista, vyzdvihují důležitost všeobecné snášlivosti a jednoty, pojmenovávají křest jako dobrovolný akt vyznání víry, který může podstoupit dospěle uvažující člověk, nikoliv dítě jako je tomu u jiných křesťanských církví. Dále popisují Večeři Páně a její význam, též vyjmenovávají duchovní dary¹¹ a zvláště se věnují prorockému daru, jenž přisuzují E.G. Whiteové. Adventisté se snaží naplnit svým životem Desatero¹² a ve věrouce se speciálně věnují zachování soboty. Adventní věřící očekávají druhý příchod Ježíše a věří, že spravedliví lidé budou vzkříšeni. Tisíc let potom budou vzkříšeni i nespravedliví, společně se satanem a padlými anděly pak budou Bohem zničeni a vesmír bude zbaven hříchu. Toto učení o definitivním zničení nespravedlivých je poměrně ojedinělé, jelikož mnozí křesťané (například katolíci) věří v očistec či v trest pro nespravedlivé ve formě pekla. Boží lid pak bude dle věrouky žít věčně s Bohem na nové zemi (ASDV 1999).

⁸ Jednota tří osob

⁹ Bytost stvořená Bohem, jež se povyšovala a stala se Božím odpůrcem spolu s dalšími bytostmi (anděly)

¹⁰ Všichni ti, kteří dle adventistů skutečně věří v Krista

¹¹ Dary Ducha svatého, které spočívají ve schopnostech člověka

¹² Deset přikázání, které dle Bible dal Bůh lidem jako směrnice pro život

2.2 Sobota

2.2.1 Věrouka adventistů o sobotě

2.2.1.1 Věroučný výrok a biblické texty o sobotě

Jeden z 28 základních věroučných výroků Církve adventistů sedmého dne hovoří speciálně o sobotě: *“Milostivý Stvořitel po šesti stvořitelských dnech odpočinul sedmého dne a ustanovil sobotu pro všechny lidi jako památku stvoření. Čtvrté přikázání Božího nezměnitelného zákona vyžaduje zachovávání sedmého dne jako dne odpočinku, bohoslužby a služby v souladu s učením a konáním Ježíše Krista, Pána soboty. Sobota je dnem radostného společenství s Bohem a mezi věřícími navzájem. Je symbolem našeho vykoupení v Kristu, znamením našeho posvěcení, znakem naší oddanosti Bohu i předzvěstí věčné budoucnosti v Božím království. Sobota je trvalým znamením věčné smlouvy mezi Bohem a jeho lidem. Radostné zachovávání tohoto posvátného času od večera do večera (od západu do západu slunce) je oslavou Boha a jeho stvořitelských i vykupitelských činů.”* (ČŘCA 2016: 153). Součástí tohoto výroku jsou i odkazy na biblické texty.¹³ Tyto texty mluví o stvoření světa v sedmi dnech a o požehnání a posvěcení sedmého dne, kdy Bůh odpočíval. Dále obsahují znění čtvrtého přikázání: *“Pamatuj na sobotní den, abys ho posvětil. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci, ale sedmý den je sobota patřící Hospodinu, tvému Bohu. Nebudeš dělat žádnou práci ty ani tvůj syn ani tvá dcera, tvůj otrok ani tvá otrokyně, tvé zvíře ani tvůj příchozí, který je ve tvých branách, protože šest dní Hospodin dělal nebesa a zemi, moře a všechno, co je v nich, a sedmý den odpočinul. Proto Hospodin požehnal sobotní den a posvětil ho.”* (Bible: český studijní překlad 2009: 228-229) Je třeba zmínit, že biblická citace výše je pouze jedním z mnoha překladů Bible. Český studijní překlad Bible jsem se rozhodla použít, protože se v něm projevuje *“velmi výrazné ‘přísné’ tíhnutí k doslovnosti a snaha o kopírování formálních struktur originálu (včetně úsilí o konkordantní překládání některých výrazů) s úmyslem co nejvíc přiblížit zájemci podobu původního textu”* (Bartoň 2010: 71). Jiné biblické překlady v této konkrétní pasáži neuvádějí přímo sobotu, ale nazývají tento den dnem odpočinku či sedmým dnem (Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona 1988). Z těchto překladů vychází mnohé křesťanské církve, které nezachovávají sobotu jako adventisté, ale konají své bohoslužby v neděli. V biblických textech dále najdeme negativní důsledky (usmrcení) při nezachovávání soboty a pozitivní

¹³ Gn 2,1–3; Ex 20,8–11; 31,13–17; Lv 23,32; Dt 5,12–15; Iz 56,5.6; 58,13.14; Ez 20,12.20; Mt 12,1–12; Mk 1,32; L 4,16; Žd 4,1–11

důsledky (rozkoš v Hospodinu, nasycení) jejího zachovávání. Z Nového zákona je zmíněn střet Ježíše s farizeji, kdy jim Ježíš vysvětluje, že je pánem soboty, a že jsou jeho učedníci nevinní, když hladově trhají v sobotu klasy a jí je. Ježíš farizeům také říká, že je dovoleno v sobotu činit dobře. Poslední text z Nového zákona zahrnuje ujištění o stálé přítomnosti sobotního odpočínutí pro Boží lid.

2.2.1.2 Smysl a význam soboty

Adventisté považují za prvotní smysl soboty budování vztahu, pěstování společenství s Bohem a bližními. Sobota je pro ně dle Dudy a Moskaly prvním dnem týdne (narozdíl od všeobecného vnímání pondělí jako prvního dne týdne), protože před zahájením každé činnosti by měl člověk svoje priority, hodnoty, nitro a pohled na svět zkorigovat ve společenství s Bohem, jelikož vztah s Bohem by měl být na prvním místě před vším ostatním. Sobota je podle autorů památkou stvoření a její zachovávání je vyjádřením víry v Boha jako Stvořitele. Sobota v adventismu je ale i památkou vykopení. Pro adventistu má být motivací při zachovávání soboty jeho osvobození a vykopení z moci zla prostřednictvím Krista. Jelikož už je vykopen, nemá zachovávat soboty pro zásluhy před Bohem, ale vnímá sobotu jako Boží dar. Zachováváním soboty vyznává, že Kristus je jeho Stvořitelem i Vykupitelem. Autoři tvrdí, že adventisté by měli sobotu považovat také za zkušební kámen vztahu mezi Bohem a člověkem. Zachovávání soboty je vnějším ukazatelem toho, nakolik si Boha člověk váží a je ochoten ztotožnit se s principy, které mu dal (Duda, Moskala 2002).

2.2.2 **Způsob zachovávání soboty**

Sobotu adventisté vymezují od západu slunce v pátek večer do západu slunce v sobotu večer. Církevní řád vyzývá k účasti na bohoslužbě, modlitbě, zpěvu, času s rodinou, ke studiu Bible a přírody, k pomoci druhým. Doporučuje omezit veškerou nenutnou práci, světské sdělovací prostředky, světskou zábavu (ČŘCA 2016). I když je práce v sobotu zapovězená, je možné podle autorů Dudy a Moskaly během ní obstarat nutné životní potřeby. Nicméně doporučují se na sobotu co nejlépe předem připravit (např. jídlo, oblečení), aby člověk v daný den nepřišel o drahocenný čas. (Duda, Moskala 2002).

Duda a Moskala říkají: *“Všechno, co obohacuje náš vztah s Bohem, je správné, všechno, co ho ochuzuje nebo odpoutává naši pozornost od něj, není na místě.”* (Duda, Moskala 2002: 202). Na základě tohoto výroku se lze dle autorů rozhodnout, co v sobotu dělat či nedělat. Pokud chce adventista sobotou uctít Boha, neměl by *“hovět svým zálibám*

a vést plané řeči” (ASDV 1999: 315). Je nevhodné podle adventistické věrouky se zapojovat *“do světských zájmů, rozhovorů a myšlenek, protože to odvrací pozornost od společenství s Bohem*” (ASDV 1999: 315). Překážkou pro správné zachování soboty, jak tvrdí Duda a Moskala, může být také neustálá starost o to, co se dělat nesmí. Adventista by se měl spíše zaměřit na co nejbohatší a nejplnější zážitek během soboty. Sobota je *“nádhernou příležitostí, a ne neradostnou povinností*” (Duda, Moskala 2002: 202).

Z věrouky lze vyčíst, že adventisté by si měli sobotu slavnostně zahajovat ve skupině věřících v pátek před západem slunce. Součástí tohoto zahájení mají být modlitby, zpěv a čtení Božího slova. Stejným bohoslužebným způsobem se má další den při západu slunce sobota ukončit. Důležitou součástí soboty je též účast na sobotním shromáždění ve sboru (ASDV, 1999). Dle církve Bible vybízí ke společnému uctívání skrze bohoslužbu, která má obsahovat čtyři základní aktivity: zpívání, modlení, dávání a kázání. Jejím účelem je *“přijít do společenství před Boží tváří s chválou, plesáním, kajícíností a pokorou*” (Příručka pro kazatele 2009: 99). Bohoslužba vyzývá dle církve věřící k respektu, úctě a posvátné bázni, přináší radost, je smysluplná, jde v ní o osobní niterní prožitek a aktivně zapojit by se do ní mělo co nejvíce členů.

2.3 Teoretické ukotvení výzkumného tématu

2.3.1 Interpretace náboženských norem a jejich uvádění do praxe

Cílem této práce je zjistit, jakým způsobem interpretují adventisté náboženské normy o zachování soboty a jakým způsobem uvádějí tyto normy do praxe. Podstatné je proto teoreticky podložit to, jak jsou interpretovány normy náboženství, a jak jsou uváděny do náboženské praxe. Nejprve je nutno definovat si normativní a žitou stránku náboženství. Žité náboženství není podle autora Luboše Bělky to aktuálně praktikované, ale je především drženo paměťově skrze nejrůznější formy (tradice, obyčeje, zvyklosti, svátky atd.). Adventismus je paměťově držen právě skrze zachování soboty, ale i kupříkladu skrze slavení Večeře Páně, křty dospělých konvertitů, svatební a pohřební obřady či skrze vítání novorozenců do sborového společenství. Na základě definice Bělky má adventismus žitou stránku náboženství. Za normativní považuje Bělka náboženství tehdy, *“jestliže formuluje věroučné věty, které jsou přenášeny ústně nebo písemně, vstupují do náboženské tradice, mohou (avšak nemusí) vytvářet systém s případně explikačními, legitimizačními a morálně – hodnotovými funkcemi, které si podřizují život stoupenců náboženství a určují jeho základní charakteristiky”* (Bělka, Kováč 2014: 149). Autor říká, že věroučné věty jsou základem různých dalších názorů a postojů daného náboženství. Zdůrazňuje především nábožensko-konstitutivní význam norem a formu (písemnou, ústní) vnímá jako druhotnou. Již výše v kapitole této práce *Charakteristika Církve adventistů sedmého dne* jsme mohli vidět, jak adventismus formuluje písemně věroučné věty, které značně ovlivňují dle výsledků výzkumu této práce život členů církve, čímž je z hlediska autora výroku náboženstvím normativním.

Bělka dále tvrdí, že žité náboženství nemůže být bez normativního, protože bez základních pouček a náboženských pravd by náboženství nepůsobilo ani nefungovalo. Normativní náboženství potřebuje žité, aby mělo empirické zázemí pro vznik, rozumění, akceptování a působení norem. Stanovená norma *“se musí opírat o důkladně projasněnou myšlenku s obecně uznávaným významem”* (Bělka, Kováč 2014: 153), která je zároveň v souladu s obsahem náboženství (Bělka, Kováč 2014). Clifford Geertz také popisuje, jak v náboženství vzniká *“soulad mezi metafyzikou a způsobem života”* (Geertz 2000: 106), a jak tedy náboženství sjednocuje jednání lidí s jejich představou o fungování světa kolem nich a uvádí tyto představy do jejich každodenní zkušenosti. Autor říká, že náboženství člověku nabízí světový názor, který je dle něj vnímán jako popis světa a věcí v něm a tento popis ideálně odpovídá způsobu života člověka. Zároveň tento způsob života zase odpovídá

světovému názoru náboženství. Způsob života se tak skrze světový názor objektivizuje a světový názor získává pomocí způsobu života pravdivost. Dochází dle Geertze k vzájemné pomoci *“v udržení se při životě skrze navzájem propůjčenou autoritu”* (Geertz 2000: 106). Texty obou těchto autorů naznačují, že náboženská norma a náboženská zkušenost se vzájemně potřebují pro svoje potvrzení a fungování. Náboženská norma je výkladem zkušenosti a dává jí určitý smysl a význam a náboženská zkušenost zase potvrzuje z pohledu věřícího pravdivost normy. Silným nástrojem pro zavádění norem do praxe je dle Dušana Lužného jasně předepsaný rituál. Rituální (ale i každodenní) jednání slouží podle něj pro aplikaci náboženských norem v životě jedince a celého společenství (Lužný in Bělka, Kováč 2014). I dle názoru Clifforda Geertze vzniká při rituálu přesvědčení, že náboženské normy jsou pravdivé a správné. Skrze rituál dle něj splývá člověku realita života s představami o něm, symbolicky tedy splývá způsob života a světový názor. Dle autora jsou rituály *“ztvárněním, ztělesněním, realizací náboženské perspektivy”* (Geertz 2000: 132) a slouží také návody pro to, jak těmto perspektivám věřit. Skrze rituál, tvrdí autor, lidé víru zobrazují a zároveň přijímají (Geertz 2000). Příkladem může být ustanovení zachovávání soboty, kdy norma ve formě adventistické věroučné věty popisuje tento den jako den odpočinku (jelikož slouží jako památka stvoření a Bůh sedmého dne stvoření také odpočíval), který při dodržování přináší člověku rozkoš a nasycení. Adventisté mohou při zachovávání soboty získat podobné pocity a domnívat se tak, že se jedná o důkaz pravdivosti dané normy.

Motivy pro individuální následování normy jsou dle autora Horyny zřejmě psychologické, roli ale podle jeho názoru hraje i anonymní sociální nátlak (Bělka, Kováč 2014). Pokud by jednotlivec tomuto nátlaku nepodleh, mohl by být dle autora vyloučen ze společenství a stát se sociální outsiderem. Břetislav Horyna píše: *“Přesto asi nejvýznamnější pro následování normy jsou individuální psychologické motivy: náboženská norma překonává individuální nejistotu tím, že zabezpečuje určitý obraz světa, určuje jeho významy, zajišťuje lidské postoje a základní prvky chování a jednání.”* (Bělka, Kováč 2014: 149). V citaci můžeme vidět konkrétní psychologický motiv pro následování normy, tedy individuální nejistotu a potřebu bezpečí. Horyna jmenuje náboženskou normu jako nástroj překonání této nejistoty, jelikož skrze tuto normu můžeme porozumět světu, zaujmout k němu vlastní postoj a upravit dle ní i svoje chování a jednání. Můžeme si tak dle autora zajistit klid, jistotu a vyrovnanost.

John R. Bowen uvádí, že na interpretaci náboženských norem působí více vlivů a všechny tyto vlivy způsobují vznik nesčetného množství interpretací. Jako první zmiňuje

lokální faktory, tedy jak jedna náboženská norma může být interpretována mnoha způsoby v závislosti na určité lokalitě (Bowen 2018). Dalším vlivem je dle Bowena vnitřní diverzita náboženského chápání a praxe, která obsahuje způsob distribuce znalostí a představ mezi muže a ženy či dospělé a děti nebo napříč jinými sociálními skupinami, a která zároveň zahrnuje také debaty mezi lidmi o tom, jak co nejlépe porozumět normám a formám náboženské kultury (Bowen 2018). Debaty o normách mohou výrazně změnit způsob vnímání norem u diskutujících, protože přinášejí nové pohledy a názory na tyto normy, což členům církve umožňuje svou vlastní interpretaci norem reflektovat a případně upravovat. Rozdílný způsob distribuce znalostí a představ mezi různými skupinami může v adventismu vznikat kupříkladu na základě délky doby členství v církvi, kdy církevně starší členové mohou mít již více náboženských zkušeností či větší znalosti o výkladu norem než ti církevně mladší.

2.3.2 Kategorizace zbožných a nezbožných činností

Důležitým tématem pro teoretické zakotvení práce je proces kategorizace zbožných a nezbožných činností, ke kterému během zachovávání soboty dochází, protože tato kategorizace je jednou z dalších výzkumných otázek práce. Lze k tomu využít teorii znečištění jako narušení klasifikačního řádu od M. Douglasové. Tato teorie říká, že znečištěním dochází k narušení stability dané společnosti, která se skrze klasifikační systémy vymezuje a reprodukuje (Heřmanský in Douglasová 2014). Pokud bychom tuto teorii aplikovali na zachovávání soboty, znamenalo by to, že konáním nezbožných činností v sobotu se narušuje stabilita společnosti adventistů.

Znečištění v této teorii není samostatnou kategorií, ale vedlejším produktem klasifikace a uspořádání a důsledkem porušení řádu. To tedy znamená, že kde se nachází znečištění, lze najít i systém. Jako příklad, který uvádí i Douglasová, lze jmenovat jídlo, jenž *“se stává špínou v okamžiku, kdy se dostává do kontaktu s oblečením”* (Heřmanský in Douglasová 2014: 246). Jídlo se stalo znečištěním ve chvíli, kdy překročilo vymezené hranice klasifikačního systému tím, že se dotklo oblečení. Nezbožnými by se pak v adventismu činnosti stávaly, když by narušily hranice klasifikačního systému sobotních činností.

Lidská snaha vyhnout se znečištění je dle teorie znečištění pozitivní snahou o organizaci vlastního prostředí, pokusem spojit formu s funkcí, sjednotit naši zkušenost (Douglasová 2014), a snahu o zachovávání soboty je možné přirovnat k této snaze z teorie

znečištění. Autorka uvádí, že tím, jak kupříkladu dekorujeme a uklízíme naše domovy, se pozitivně snažíme dát řád našemu prostředí (Douglasová 2014). Douglasová píše: *“Nebot se domnívám, že hlavní funkcí představ o oddělení, ohraničení, očištění a potrestání přestoupení je vnutit systém inherentně neuspořádané zkušenosti. Jen tím, že zveličíme rozdíl mezi tím, co je uvnitř a venku, nahoře a dole, co je ženské a mužské, co je pro a proti, docílíme alespoň zdánlivého řádu.”* (Douglasová 2014: 39). Z této citace vyplývá, že kategorizace zbožných a nezbožných činností slouží především k systematizaci zkušenosti. Člověk má podle teorie znečištění univerzální touhu po řádu, protože když je něco nejednoznačné a bez pravidel, cítíme se nepříjemně. Tvorbou klasifikačního systému získáváme možnost lépe se orientovat v naší zkušenosti a zařadit ji do pro nás srozumitelných kategorií (Douglasová 2014). Právě rozlišením toho, co v sobotu je zbožné a co ne, můžeme vytvořit určitý řád a identifikovat to, co narušuje stabilitu dané společnosti.

3 EMPIRICKÁ ČÁST

3.1 Metodologie

3.1.1 Výzkumná strategie

Vzhledem k výzkumnému problému jsem se rozhodla zvolit kvalitativní výzkum formou fenomenologického zkoumání, protože jsem chtěla prozkoumat význam náboženské zkušenosti jedince a porozumět mu (Hendl 2005). Domnívám se, že zachovávání soboty lze nejlépe prozkoumat snahou porozumět zkušenostem adventistů. Mým cílem bylo skrze kvalitativní výzkum objasnit, proč členové církve jednají či nejednají v sobotu určitým způsobem, jak se dobírají pochopení toho, co se v sobotu děje, a jak organizují své sobotní aktivity.

3.1.2 Techniky sběru dat

Rozhodla jsem se využít dvě techniky sběru dat. Za prvé jsem volila pozorování, abych zjistila, co se při zachovávání soboty skutečně děje, a za druhé jsem volila interview. Interview jsem použila, protože mě zajímalo, co si členové církve myslí, co prožívají a jak se cítí. Díky pozorování jsem mohla zaznamenat i data, které dotazovaní při rozhovorech nezmínili (detailní průběh bohoslužby), a zároveň skrze interview mi mnozí zpovídání sdělili informace, jaké jsem během pozorování nemohla získat (skryté emoce, nahlas nevyjádřené názory).

Využila jsem zúčastněné pozorování, které vede k těsnějšímu přiblížení k předmětu a k možnosti odhalit vnitřní perspektivy pozorovaných (Silverman 2005). Jako členka církve jsem měla již navázaný kontakt a mohla jsem oslovit hned několik adventistů, zda bych s nimi směla strávit sobotu. S každým aktérem výzkumu jsem se účastnila dopoledního bohoslužebného shromáždění a poté dle preferencí těchto aktérů jsem s nimi trávila buď páteční večer, sobotní odpoledne nebo sobotní večer. Někteří z informátorů byli ochotni trávit se mnou i větší část soboty, jiní dokonce i celou sobotu (od západu slunce v pátek do západu slunce v sobotu). Díky této skutečnosti se mi podařilo nashromáždit data z průběhu celé soboty.

Rozhovor s dotazovanými jsem vedla pomocí návodu, aby se dostalo na všechna témata, která mě ve výzkumu zajímají, a zároveň tak měl informátor možnost uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti. Při dotazování díky návodu bylo možné dobře využít čas s dotazovaným a také jsem mohla formulaci otázek přizpůsobit situaci a vývoji rozhovoru

(Hendl 2005). Témata a otázky do návodu jsem vytvářela po uskutečnění pozorování, jelikož mnoho témat a otázek vyvstalo právě při něm. Interview bylo provedeno v prostředí dle preferencí dotazovaných, aby se na daném místě cítili příjemně a rozhovor mohl probíhat nerušeně. V případě potřeby jsem za nimi přijela do jejich místa bydliště či jsme se potkali v nějakém klidném restauračním zařízení ve výhodné lokalitě pro aktéry výzkumu. Dotazované jsem předem upozornila, že rozhovor budu nahrávat a vznikne z něj audiozáznam.

3.1.3 Výběr informátorů a prostředí výzkumu

Ve své práci se snažím zjistit, jakým způsobem jsou interpretovány a zaváděny náboženské normy do praxe, rozhodla jsem se tedy zkoumat členy Církve adventistů sedmého dne, jelikož součástí jejich věrouky jsou normy o zachovávání soboty, které život členů církve značně ovlivňují. Zavádění norem o sobotě do praxe je typickým znakem adventismu a jednou z podstatných charakteristik této církve, proto považuji adventisty za vhodné informátory pro svůj výzkum. Při zachovávání soboty se hojně objevuje také kategorizace zbožných a nezbožných činností a způsob této kategorizace je též mou výzkumnou otázkou, což bylo dalším důvodem pro volbu Církve adventistů sedmého dne.

Zásadním kritériem pro volbu informátorů bylo jejich oficiální členství v Církvi adventistů sedmého dne. V adventistických sborech lze najít i mnoho jedinců, kteří z různých důvodů nejsou členy církve, a přestože sobotu možná zachovávají, nejsou však vázáni veřejným křestním slibem k zachovávání soboty jako členové církve (CŘCA 2016). Dalším kritériem pro volbu jedinců k interview a pozorování bylo nejen jejich oficiální členství, ale i aktivní členství. Církevní sbory mají ve svých záznamech také členy, jež pro mnohé příčiny církve nenavštěvují. Je možné, že tito lidé stále v soukromí sobotu různými způsoby zachovávají, neúčastní se však pravidelně sobotní bohoslužby ve společenství.

Do výzkumu jsem zahrnula pouze plnoleté osoby, tedy ty, které už dosáhly 18 let. Dále jsem se rozhodla volit aktéry výzkumu pouze z jednoho sboru Českého sdružení Církve adventistů sedmého dne, jehož jméno pro zachování anonymity informátorů nelze uvést, jelikož sbor navštěvuje menší počet rodin a ze složení těchto rodin by bylo snadné odvodit jejich identitu. Tento sbor je součástí Českého sdružení Církve adventistů sedmého dne a nachází se ve městě s přibližně 23 000 obyvateli. Dle oficiálních interních záznamů má sbor 49 členů a do sboru pravidelně dochází zhruba 35 lidí.

Ve sboru jsem již před začátkem výzkumu měla navázané některé kontakty a osobní vztahy, rozhodla jsem se tedy jako první informátory oslovit některé z nich. Další aktéry výzkumu jsem se rozhodla získat na základě doporučení prvních aktérů, nakonec však tato doporučení nebyla efektivní, protože všichni oslovení účast ve výzkumu odmítli. Z jejich vysvětlení odmítnutí vyplynulo, že je pro ně zachovávání soboty, zvláště to mimo církevní sbor, velmi intimní a čistě rodinnou záležitostí a nechtějí ho s nikým jiným sdílet. Proto jsem představila svůj probíhající výzkum ve sborových oznámeních při sobotním dopoledním shromáždění a nabídla tak každému ze společenství, který splňuje kritéria vzorku, účast ve výzkumu. Detailní informace jsem následně vytištěné na papíře vyvěsila na veřejné nástěnce v budově sboru. Poté se mi během dalších týdnů ozvalo několik členů sboru, že by se chtěli výzkumu zúčastnit. Výzkumu se zúčastnilo celkem 12 osob, z toho 6 mužů a 6 žen. Z účastníků výzkumu tvořilo deset lidí manželské páry, jelikož v adventistické církvi běžně žijí v jedné domácnosti pouze sezdané páry. Poslední dva aktéři výzkumu byli ve vztahu rodič a dospělé dítě. Informátoři se věkem přibližně pohybovali mezi 18 až 60 lety, z toho 5 osob bylo ve věku do 25 let, 4 osoby byly ve věku do 35 let, 1 osoba do 45 let, další osoba do 55 let a další do 60 let.

3.1.4 Analytické postupy

Při pozorování jsem si vedla pečlivé terénní poznámky, které jsem hned po ukončení pozorování přepsala do počítače a doplnila dalšími detaily, jež jsem si ještě vybavila při přepisování. První analýzu poznámek z pozorování jsem prováděla už při přípravě následných rozhovorů, kdy jsem se při pročítání terénních poznámek snažila doplnit a finálně upravit návod pro následující rozhovor na základě témat vyvstávajících z pozorování jako významná.

U rozhovoru jsem využila doslovnou transkripci a převedla mluvený projev (audionahrávka) do písemné podoby. Jelikož jsem si během rozhovorů též dělala poznámky, opatřila jsem určitá místa v přepisu rozhovorů komentářem z těchto poznámek. Rozhovory jsem přepisovala vždy v den uskutečnění rozhovoru. Následně jsem terénní poznámky z pozorování i přepisy rozhovorů analyzovala tak, že jsem izolovala klíčová místa (slova, věty) a zařazovala je do jednotlivých kategorií. Z těchto kategorií jsem odvodila významy a odpovědi na výzkumné otázky. Při tomto procesu analýzy jsem využila kódování pomocí tří typů kódů: popisné (obsah klíčového místa), interpretativní (moje interpretace klíčového místa) a strukturní kódy (opakující se vzorce a témata) (Miles, Huberman 1994). Rozhovory pak v následném textu cíleně upravuji vynecháním parazitních slov. Doslovné citování

rozhovorů s těmito slovy by mohlo působit jako degradace účastníků výzkumu, protože mluvená řeč převedená doslovně do textu vypadá nelogicky a neuspořádaně.

3.1.5 Hodnocení kvality výzkumu

Validitu mého výzkumného projektu mohlo ohrozit zkreslení ze strany výzkumníka, jelikož mám osobní vztahy s některými dotazovanými a zároveň jsem členkou církve a sobotu zachovávám. Do výzkumu jsem mohla vnášet subjektivní teorie, předsudky a vlastnosti a ovlivnit tím výběr výzkumných otázek, dat i oprávněnost závěrů (Hendl 2005). Například jsem mohla mít menší důvěru v informace, které mi řekl informátor, jehož považuji na osobní rovině za nedůvěryhodného a neupřímného. Také jsem mohla svou pozornost více koncentrovat na témata jevící se z mého úhlu pohledu jako důležitější při zachovávání soboty. Zkreslení jsem se snažila co nejvíce omezit tím, že jsem si tato a podobná rizika během tvorby otázek, sběru dat i jejich analýze neustále uvědomovala a refletovala. Zároveň jsem pravidelně konzultovala své výsledky s vedoucí své bakalářské práce.

Osobní vztah výzkumníka a informátorů sice mohl vést k získání hlubších dat při rozhovoru, ale zároveň mohli účastníci výzkumu některé informace přede mnou cíleně zatajit či jednat jinak než běžně, abych je například neodsoudila. Některé informace mohl také jedinec neříct při interview proto, že je pokládal za samozřejmé a předpokládal, že jako “insider” (člen církve) je znám a rozumím jim. Tímto způsobem (zkreslení ze strany zkoumané osoby) mohlo dojít k ohrožení validity výzkumu. Zkreslení ze strany zkoumané osoby jsem se snažila zmenšit kombinací dvou technik sběru dat.

Pro můj výzkum jsem považovala za důležité uvědomit si výhody a nevýhody vyplývající z mého aktivního členství v církvi (insider), výhody využít pro zlepšení kvality výzkumu a u nevýhod minimalizovat jejich dopad na výzkum. Dle autorky jménem Grazyna Kubica mezi tyto výhody patří snadný kontakt s informátory, absence nepochopení neverbální komunikace, nepřítomnost skrytých stereotypů, dobrý přístup k určitým aspektům studované kultury (zvláště k jeho emocionální dimenzi) a porozumění kulturním nuancím (Kubica 2016). Výhoda snadného kontaktu s informátory se při mém výzkumu uplatnila, jelikož jsem měla možnost oslovit ze svého okolí hned několik možných aktérů výzkumu. Také jsem jako členka církve měla možnost představit svůj výzkum při bohoslužbě a vyvěsit o něm informace na nástěnku v církevním sboru, což by pro nečlena bylo komplikovanější zařídit. Určité neverbální projevy během soboty (postoj těla při

modlitbě) pro mě též bylo jako pro “insidera” snazší rozeznat. Nevýhodu Kubica vidí v účasti na každodenním životě studovaného fenoménu, jelikož pak výzkumník může být zdráhavý v jejich analýze. Dále jako nevýhodu jmenuje nedostatečný odstup pro formulování výzkumných otázek a očekávání účastníků výzkumu, kteří předpokládají výzkumníkovu znalost pravidel a jeho ochotu je následovat. Výzkumník je dle ní okamžitě zařazen do nějaké sociální kategorie a má také tendenci uplatňovat předsudky (Kubica 2016). V mém případě se při výzkumu projevil nedostatečný odstup, jenž autorka zmiňuje, a proto jsem si ho musela vytvořit s pomocí reflexe postupu mé práce od vedoucí bakalářské práce. Též se během rozhovorů stávalo, že zpovídání adventisté předpokládali mou znalost prostředí a automaticky některá témata méně podrobně popisovali a vysvětlovali, musela jsem tedy následně detailněji doptávat.

3.1.6 Etické otázky společenskovedního výzkumu

Při výzkumu jsem se snažila dodržet důležité zásady etického jednání. Od účastníků jsem získala poučený (informovaný) souhlas pasivní formou bez formuláře (Hendl 2005). Plán výzkumu se nevyvíjel jinak, než tomu bylo při získávání souhlasu, nebylo tedy třeba v průběhu výzkumu účastníky znovu informovat a získávat nový informovaný souhlas. Informátoři byli informováni, že mohou kdykoli ukončit svoji účast ve výzkumu, nýbrž nikdo svoji účast neukončil.

Identitu účastníků výzkumu jsem neodhalila nikomu dalšímu a snažila jsem se co nejpřísněji zachovat soukromí účastníků. Proto při citaci dat z rozhovorů užívám jiná křestní jména, neuvádím umístění a jméno církevního sboru, kde jsem výzkum prováděla, a neuvádím ani věk u konkrétních jedinců. Jméno a umístění sboru nezveřejňuji, jelikož by šla identita aktérů výzkumu kvůli malému počtu členů sboru z těchto dat snadno odvodit. Protože členové sboru, ve kterém výzkum probíhal, se navzájem sdíleli o účasti či neúčasti ve výzkumu a zároveň mohli upozorovat můj zvýšený zájem o konkrétní členy při zúčastněném pozorování, uvedení věku u jednotlivých citací rozhovoru by mohlo v tak početně malém sboru odhalit identitu dotazovaného.

Účastníky jsem informovala o obecném cíli výzkumu, nepředložila jsem jim ale předem konkrétní výzkumné otázky. Tuto informaci jsem před účastníky zatajila proto, aby došlo k co nejmenšímu zkreslení ze strany informátora. Obávala jsem se, že by se účastníci mohli snažit přede mnou vypadat “zbožněji”, kdyby otázky znali. Pokud by chtěli (po

ukončeném sběru dat), informovala bych v případě zájmu účastníky o výzkumných otázkách dodatečně. Někteří aktéři výzkumu zájem projevili a výzkumné otázky ode mě obdrželi.

3.2 Výzkum

3.2.1 Průběh soboty

3.2.1.1 Čas před začátkem soboty

Součástí zachování soboty je pro mnohé zpovídané adventisty nejen samotná sobota, ale i čas před jejím začátkem. Týden před sobotou, zvláště pak pátek, vnímají určití informátoři jako období příprav na sobotu, které spočívají v přípravě duchovní, psychické i praktické. Duchovní příprava adventistů účastníků se výzkumu zahrnuje každodenní vztah s Bohem, kdy mu věnují svůj čas například skrze čtení Bible. Před začátkem soboty adventisté z rozhovorů upřednostňují možnost psychicky se připravit, být v klidu a neradi se stresují třeba cestováním nebo pozdním příchodem z práce:

Kamil: Mívám dost trauma, když se v pátek vracím z práce, abych stihl do západu přijít domů. Je to náročný.¹⁴

Praktická příprava obsahuje u aktérů výzkumu přípravu domácnosti či vaření. Důvodem pro tyto přípravy je jejich touha nezabývat se nevhodnými činnostmi v sobotu.

Mezi informátory se ovšem hojně vyskytli i ti, kteří žádnou přípravu nepracují. Někteří v tom nevidí problém a příprava na sobotu pro ně není důležitá. Jiní tuto skutečnost hodnotí jako osobní nedostatečnost, mnohdy si to vyčítají a vyjadřují přání provést změnu, zlepšit se v přípravách na sobotu:

Petr: Příprava na sobotu je dost mizivá a je to moje velký negativum, to bych měl a chtěl zlepšit.¹⁵

Radka: Je to jedna z věcí, kam bych chtěla směřovat, naučit se s dětmi celou tu atmosféru pátku prožít jako přípravu na sobotu. Zatím to nedělám, ale chtěla bych.¹⁶

¹⁴ Rozhovor s Kamilem, 19. 3. 2018

¹⁵ Rozhovor s Petrem, 15. 4. 2018

¹⁶ Rozhovor s Radkou, 1. 4. 2018

3.2.1.2 Páteční večer a zahájení soboty

Někteří zpovídaní adventisté začínají zachovávat sobotu v pátek večer při západu slunce, existují ovšem i výjimky:

František: Já to nedodržuju tak, že by mi sobota začínala pátkem se setměním, já se snažím držet sobotu od půlnoci do půlnoci.¹⁷

Jsou tací, kteří si hlídají přesný čas západu slunce v pátek a v danou chvíli pro ně sobota začíná. Jiní tento přístup nepodporují a považují ho dokonce za nesprávný, jelikož jim to přijde jako zbytečné lpění na detailu. Sobota pro tyto lidi začíná zahajovacím rituálem:

Samuel: Sejdeme se vždycky v šest u jedné členky doma, schází se nás tak 4 až 7 lidí. Je to prostě prostor, kdy já přinesu kytaru, zpíváme písničky, modlíme se. Nevím, je to program asi na hodinku. Tak to jsem se asi naučil pro sebe, že je to takovej přechod pro mě do té soboty.¹⁸

Zahajovací rituál je zpravidla kolektivní, jakmile si dle aktérů výzkumu sobotu zahajuje 3 a méně lidí, uchylují se spíše k individuálnímu zahájení či se v přítomnosti dítěte omezují pouze na tzv. kolečko¹⁹. Kolektivní zahájení mnozí adventisté účastníci se výzkumu upřednostňují a scházejí se z tohoto důvodu v domácnostech dalších věřících, pokud jejich domácnost nemá více členů. Zahajovací rituál spočívá ve společném zpěvu doprovázeném nástroji, ve společné modlitbě a někdy i ve vzájemném sdílení o uplynulém týdnu a duchovních zkušenostech. Občas tento rituál zahrnuje i čtení náboženských textů nebo vyprávění nábožensky tematických příběhů. Zahájení slouží jako vstup do soboty a přechod

¹⁷ Rozhovor s Františkem, 1. 4. 2018

¹⁸ Rozhovor se Samuelem, 4. 3. 2018

¹⁹ Rituál, při kterém se účastníci drží za ruce a odříkávají ustálený text: *“Požehnanou sobotu přejeme si společně/vespolek. My jsme jedna rodina, chválíme Hospodina. Láska Kristova váže nás, Pán požehnej nám.”* Následně zpívají: *“Haleluja, budiž chválen, haleluja, amen, haleluja, budiž chválen, Pán požehnej nám.”* Poté rozpojí ruce a rituál je ukončen.

z běžného dne do svátečního. Někteří informátoři si sobotu nezahajují ani kolektivně, ani individuálně:

Tereza: Neřídím se podle západu slunce a nějak přesně si nehlídám čas začátku soboty. Prostě to nechám plynout a přibližně někdy večer kolem šesté až osmé začnu vnímat, že začíná sobota.²⁰

V tomto příkladu informátorce nepřítomnost zahájení soboty nevadí, v jiných případech však jiní adventisté v rozhovorech vyjadřovali lítost nad tím, že si sobotu nezahajují a toužili po změně.

Ať už se zahajovacím rituálem nebo bez něj prožívají zpovídání adventisté páteční večer jinak než jiné večery v týdnu. Poslouchají křesťanskou hudbu, dívají se na nábožensky orientovaná videa a pořady, čtou si náboženskou literaturu, věnují čas rodině a povídají si.

3.2.1.3 Sobotní ráno

Sobotní ráno se u adventistů z výzkumu liší dle jejich návyků přes týden. Když běžné vstávají do práce, tak se mohou v sobotu déle vyspat a mít klidnější ráno, nebo naopak zažívají více hektické ráno plné shonu, který pramení z přípravy na odjezd do církevního sboru. Ráno se totiž připravují na dopolední bohoslužbu, což zahrnuje důraz na hygienu, úpravu zevnějšku, výběr oblečení, někdy i přípravu na přednes kázání, vedení sobotní školy či školky. Zvláštní důraz kladli mnozí dotazovaní na včasný odjezd z domova, aby byli dochvilní v příchodu na bohoslužbu. Pokud se jim to nepodařilo, považovali to za chybu a chtěli ji v budoucnu napravit. Včasný příchod viděli jako vyjádření úcty Bohu a jako možnost, jak mít příjemnější nenarušený začátek dopoledního shromáždění.

3.2.1.4 Sobotní dopoledne

Sobotní dopoledne většinou adventisté účastníci se výzkumu tráví na bohoslužebném shromáždění, pokud nejsou nemocní nebo příliš vyčerpaní z týdne. Do církevního sboru většina z nich přichází s radostí, někteří se ale na pobyt ve sboru netěší, což závisí například

²⁰ Rozhovor s Terezou, 16. 4. 2018

na sympatiích vůči přítomným lidem či na kvalitě bohoslužby. Několik aktérů výzkumu uvedlo, že i rádi tráví dopoledne mimo sbor:

Karolína: Dokážu to i vynechat. Někdy si myslím, že se dokážu líp soustředit na Boha sama, protože i sbor člověka rozptyluje. Podle mě není hřích, když člověk vynechá.²¹

Samuel: Třeba zvládnou jít k moři a jen si povídat. Vypadá to jako normální den, ale já načerpám, vyhovuje mi ta samota. Pro mě vylézt na dovolené v sobotu k moři je duchovní.²²

3.2.1.4.1 Sobotní bohoslužebné shromáždění

3.2.1.4.1.1 Příchod do církevního sboru

Do sboru přichází zpovídání adventisté kolem půl desáté. Když přicházejí před začátkem bohoslužby, vítají se s ostatními přítomnými a zdraví se podáním ruky s přáním požehnané, hezké či pěkné soboty a následně se posadí zpravidla na své běžné místo, kde si odloží věci. Někteří zůstávají sedět a v tichosti rozjímají, modlí se a přemýšlí, jiní jsi jdou povídat s ostatními:

Kamil: Pozdravím se s lidmi, co tam už jsou a sednu si do lavice na svoje místo, ale nelpím na něm. Vyndám si Bibli a přemýšlím a děkuji Pánu Bohu, že tam jsem.²³

Před bohoslužbou odpovědní lidé ještě doladují organizační drobnosti bohoslužby, například vybírají společné písně.

3.2.1.4.1.2 Sobotní škola a školka

V půl desáté proběhne z kazatelny přivítání lidí ve sboru, následuje společná píseň vestoje a modlitba vkleče, kdy se jeden člověk nahlas modlí. Kromě lidí se zdravotními omezením všichni následují pokyny ohledně polohy těla při zpěvu či modlitbě. Přibližně v 9:45 se návštěvníci bohoslužby rozcházejí do studijních tříd sobotní školy a děti odcházejí do sobotní školky. Každá třída sedí odděleně od té další, aby se vzájemně nerušily, a každou

²¹ Rozhovor s Karolínou, 12. 3. 2018

²² Rozhovor se Samuelem, 4. 3. 2018

²³ Rozhovor s Kamilem, 19. 3. 2018

z nich vede při diskuzi jeden učitel. Ze začátku učitel věnuje pár minut společnému sdílení, při kterém si třída navzájem sděluje zážitky a duchovní zkušenosti z týdne. Poté pokračuje sobotní škola diskuzí nad biblickými texty a otázkami z Průvodce studiem Bible²⁴ a v přibližně v 10:40 je ukončena společnou modlitbou ve třídách a dobrovolnou finanční sbírkou na misijní projekty. Dětská sobotní školka má několik tříd dle různých věkových kategorií a třídy jsou též vedeny učiteli. Děti se učí o Bibli pomocí vyprávění příběhů, pracovních listů s obrázky a her. Z aktérů výzkumu jich mnoho pokládalo sobotní školu za zajímavou, obohacující, interaktivní, živou a upřednostňovali ji před kázáním:

Petr: Upřímně se mi víc líbí sobotní škola než kázání. Spíš je pro mě zajímavá ta sobotní škola a diskuze v ní, protože mi přijde, že to, jak spolu mluvíme a říkáme svůj názor mě obohacuje víc, než to kázání jednoho člověka, protože tam mi chybí ta interakce. Pro mě je lepší si povídat o těch věcech, než je jenom poslouchat.²⁵

Lidé v rozhovorech považující se za introverty naopak nacházejí v sobotní škole nelibost, nezapojují se do ní a shledávají ji nudnou a plnou opakujících se frází, což by rádi v budoucnu změnili svým zapojením:

Sandra: V poslední době jsem v jiném prostředí lidí, tak mi ty sobotní školy nepříjdou tak jako strašně nudný. Dlouho jsem měla problém i jen v sobotní škole mluvit, teď se snažím zapojit.²⁶

Po ukončení sobotní školy se v modlitebně zpívá společná píseň a probíhá společná modlitba vestoje.

3.2.1.4.1.3 Druhá část bohoslužby

Mezi první (sobotní škola) a druhou částí bohoslužby je přibližně patnáctiminutová přestávka, při které se lidé zdraví s dalšími návštěvníky bohoslužby, povídají. Bohoslužba

²⁴ Materiály ke studiu sobotní školy, kterou jsou vydávány Generální konferencí Církve adventistů sedmého dne každé čtvrtletí a následně jsou překládány do češtiny

²⁵ Rozhovor s Petrem, 15. 4. 2018

²⁶ Rozhovor se Sandrou, 6. 3. 2018

je zahájena společnou písní v sedě a poté oznámeními o sborovém životě. Po nich proběhne dobrovolná finanční sbírka na potřeby sboru a dětský příběh, kdy se děti posadí do přední lavice a jeden z dospělých jim vypráví příběh z Bible či ze života s poučením. Běžně bohoslužba pokračuje předčítáním kratšího textu Bible (pojí se ke kázání) a společnou písní vestoje. Pak proběhne kázání trvající přibližně 20 až 45 minut podle různých kazatelů. Dotazovaní uváděli, že je dobré, když každý týden káže někdo jiný a kázání jsou pestrá, zajímavá, dobře podaná, a ne příliš dlouhá, protože jinak je nedokážou zaujmout. Mnozí se při kázání nudí, myslí na něco jiného, nedokážou se dobře naladit a někteří by tento čas raději trávili jinak, například rozjímáním v přírodě. Po kázání je celá bohoslužba ukončena společnou písní vestoje, společnou modlitbou (pronáší ji kazatel) a osobním ztišením v sedě při znění reprodukované instrumentální hudby. Písně v bohoslužbě vnímají zpovídání adventisté jako důležité, rádi zpívají a vyvolává to v nich silné emoce. Často jsou ale někteří nespokojeni, pokud písně nejsou zahrány živě, s nadšením. Též jim vadí výběr příliš starých písní a uvítali by modernější:

Kamil: S těma starýma písničkama mám problém. Já bych uvítal ty mládežnický. Slova a obsah mi problém nedělají, ale ta melodie mi moc nesedí. Teď mi to nepřináší moc radost, spíš vždycky čekám, kdy už to skončí.²⁷

3.2.1.5 Sobotní poledne a odpoledne

Velká část dotazovaných ráda obědvá společně s ostatními účastníky bohoslužby v církevním sboru nebo alespoň někoho pozvou k sobě domů na oběd či jsou k někomu rádi pozváni. Právě návštěvy jsou jednou z hlavních náplní odpoledne adventistů účastnících se výzkumu:

Lenka: Pak máme někdy společný oběd ve sboru nebo někoho pozveme k nám na návštěvu na oběd. Někdy jdeme za někým na návštěvu my. Taky odpoledne chodíme za babičkou do nemocnice.²⁸

²⁷ Rozhovor s Kamilem, 19. 3. 2018

²⁸ Rozhovor s Lenkou, 20. 3. 2018

Navštěvují se mezi sebou, chodí na návštěvy za známými do nemocnic a také domů ke starším lidem je potěšit. Odpoledne tráví rádi též na odpoledním sborovém programu, který je uvolněnější než dopolední bohoslužba, trvá přibližně hodinu a půl a je nějak tematicky zaměřen (ohlédnutí za uplynulým rokem, prezentace fotek z přírody, přednáška o duchovních darech). Mnozí chodí po obědě na procházky a výlety, čtou si náboženskou literaturu, malují, dívají se na náboženské filmy nebo na dokumenty o přírodě. Jsou tací, jenž během odpoledne věnují čas odpočinku a spánku.

3.2.1.6 Sobotní večer a ukončení soboty

V sobotu večer západem slunce pro dotazované adventisty končí sobota, ale ne všichni to tak vidí. Určití účastníci výzkumu zachovávají sobotu až do půlnoci, jiní nemají pevně stanovený čas a sobota jim postupně skončí během večera. Často si sobotu nijak neukončují a ukončovací rituál jim ani nijak neschází. V případě, že jim ukončení soboty chybí, plánují to do budoucna změnit. Ukončovací rituál se v adventistických rodinách z výzkumu provádí především tehdy, pokud jsou v rodině mladší děti. I ti, kteří děti teprve plánují, chtějí kvůli nim v budoucnu ukončovací rituál do soboty zařadit:

Samuel: Ukončení soboty pro mě není konkrétní čas, nemáme ukončovací rituál, nějak to přejde. Je to asi tím, že pro mě sobota není ohraničená časově, ale ohraničená jakýmsi typem prožívání. Odnaučil jsem se tomu adventnímu myšlení, že teď je jako ta sobota, tak myslíme na Pána Boha a teď už není, tak na něj zase můžeme přestat myslet. Přejde čas, kdy budu chtít ukončovat, až budeme mít děti. My jsme to tak měli a viděl jsem v tom význam.²⁹

Ukončení soboty probíhá většinou podobně jako její zahájení. Někteří zpovídání adventisté nemají problém jít večer po západu slunce do práce, další věnují čas kupříkladu společnému setkávání při sportu nebo při společenských hrách.

3.2.2 **Individuální rozmanitost v interpretaci norem o sobotě**

Mnohé vlivy působící na interpretaci norem způsobují dle J.R. Bowena vznik nesčetného množství interpretací (Bowen 2018), což lze pozorovat též v případě

²⁹ Rozhovor se Samuelem, 4. 3. 2018

adventistického zachovávání soboty, kde jsem zaznamenala značnou individuální rozmanitost v interpretaci norem. Některé z těchto vlivů bych zde ráda detailněji rozebrala. Z výsledků výzkumu vyplynulo, jak může být jedna norma ohledně zachovávání soboty vykládána mnoha způsoby, někdy i zcela opačnými. John R. Bowen jmenuje jako jeden z mnoha vlivů působících na interpretaci náboženských norem vnitřní diverzitu náboženského chápání a praxe. Vnitřní diverzita náboženského chápání a praxe obsahuje podle Bowena způsob distribuce znalostí a představ mezi různé skupiny lidí a debaty mezi lidmi o tom, jak co nejlépe porozumět normám a formám náboženské kultury (Bowen 2018). Níže bych tedy ráda popsala, jak se tento vliv ve formě vnitřní diverzity náboženského chápání a praxe projevuje při zachovávání soboty.

Bowen tvrdí, že tím, jak znalosti a představy jsou různě distribuovány mezi muže a ženy či dospělé a děti nebo napříč jinými sociálními skupinami, jsou normy různě interpretovány (Bowen 2018). Tento vliv se při rozhovorech ukázal i na zachovávání soboty u zpovídaných adventistů, protože jejich interpretace norem o sobotě se mění dle jejich příslušnosti k určité skupině. Způsob, jakým informátoři sobotu zachovávají, výrazně ovlivňuje například jejich individualita dělící je do různých skupin. Pokud jsou například introverti, upřednostňují v sobotu samotou, a extroverti zase společnost:

Tereza: Kdybych měla být v sobotu jenom sama, bude mi smutno, bude mě to stresovat a sobota bude zničená. Sobota je pro mě spíš dnem společenství, protože lidi mě nabíjí a obohacují.³⁰

Jiní jsou emocionálně založení, vyhovuje jim tedy prožívat sobotu spíše skrze hudbu než třeba skrze studium Bible jako intelektuálně založeným osobám. Jsou tací, kteří se vnímají jako workoholici a dle nich mají z tohoto důvodu tendenci k hektickým a dynamickým sobotám. Z rozhovorů vyplynul i vliv výchovy a původu na způsob zachovávání soboty, který dělí adventisty do dvou skupin s rozdílnými znalostmi a představami o zachovávání soboty. První skupinu tvoří lidé vyrůstající v adventistické rodině a druhou ti, jež do církve přišli až v dospělosti. Kupříkladu adventisté z necírkevních rodin kladli v rozhovorech na sobotní adventistické tradice menší důraz, protože z dětství je neznají a kvůli tomu tyto

³⁰ Rozhovor s Terezou, 16. 4. 2018

tradice pro ně nemají příliš velký význam. Informátoři z církevních rodin zase následují mnohé normy ze zvyku získaného v dětství a tolik se nezajímají o teologické vysvětlení těchto norem:

Karolína: Asi jsem v tom tak navyklá a pokračuju v tom. Přejde mi přirozený dělat to, co jsem převzala od rodičů.³¹

František: Ukončení a zahájení si neděláme, což ženu mrzí a řekne mi to, ale já jak jsem z nevěřící rodiny, tak pro mě bylo třeba spíš normální, že se v sobotu pracuje.³²

Vliv na způsob zachovávání soboty mělo také rozdělení do skupin dle zaměstnání dotazovaných. Když někdo z nich pracoval během týdne v obleku, nechtěl si toto oblečení brát i v sobotu, protože by mu to připomínalo všední pracovní dny, a jelikož chtěl mít sobotu od těchto dní odlišnou a oddělenou, raději volil méně formální oblečení. Aktér výzkumu pracující přes týden v montérkách si oproti tomu oblek v sobotu oblékl rád jako nevšední oblečení:

Kamil: Není mi ten oblek nepříjemnej. Pro lidi, co chodí v obleku přes týden je to asi jiný, ale já nosím do práce jiný oblečení, takže si ho rád v sobotu vezmu.³³

Na zachovávání soboty má značný vliv i fyzický stav a psychické rozpoložení účastníků výzkumu vyplývající například z jejich způsobu života. Náplň soboty jim určuje kupříkladu míra únavy související s vyšší pracovní vytížeností:

Karolína: Někdy jsem tak strašně unavená z práce, že by mi někdy lahodilo jen ticho a zpěv ptáků.³⁴

³¹ Rozhovor s Karolínou, 12. 3. 2018

³² Rozhovor s Františkem, 1. 4. 2018

³³ Rozhovor s Kamilem, 19. 3. 2018

³⁴ Rozhovor s Karolínou, 12. 3. 2018

John R. Bowen do vnitřní diverzity náboženského chápání a praxe zahrnuje také debaty mezi lidmi o tom, jak co nejlépe porozumět normám a formám náboženské kultury (Bowen 2018). Jako silný vliv na zachovávání soboty jmenovali i aktéři výzkumu okolí a společenství lidí, které je obklopuje. O normách ohledně zachovávání soboty debatují někteří v rodině, jiní v církevním sboru s ostatními členy církve, další zase s církevními představiteli. Mnozí upravují své zachovávání soboty podle názoru ostatních lidí:

Sandra: Obvykle mám metodu, že dokud mi nikdo neřekne, že to je špatně, tak mě ani nenapadne, že to je špatně. Jakmile mi někdo řekne, že něco špatně je, tak já se zastavím, přemýšlím a vyhodnotím, jestli v tom sobotu chci pokračovat nebo ne.³⁵

Mezi vlivy působící na interpretaci náboženských norem řadí autor John R. Bowen lokální faktory, tedy jak jedna náboženská norma může být interpretována mnoha způsoby v závislosti na určité lokalitě (Bowen 2018). O rozdílech při zachovávání soboty v různých lokalitách mluvili i aktéři výzkumu. Příkladem může být informátory vnímaná odlišná kvalita sobotního bohoslužebného shromáždění a případného odpoledního sborového programu. Pokud jim náplň soboty v určitém církevním sboru nepřijde zajímavá, obohacující, raději se tomuto sobotnímu shromáždění někdy vyhnou a volí jiný program:

Lenka: Každá sobota je jiná podle toho, kdo ji vede, kdo káže, jestli se zpívá, jestli je akční nebo nudná. Jsou soboty asi i příjemnější a radostnější než jiné. Někdy se těším i na sobotní školu, když je zajímavý téma. Někdy se těším zase na někoho, kdo bude mít kázání. Někdy bych raději třeba jela do jiného sboru, nějakého většího, kde se víc zpívá.³⁶

Dalším lokálním faktorem měnícím způsob zachovávání soboty je podle informátorů konkrétní složení lidí přítomných v církevním sboru na sobotním shromáždění. Někteří zmiňovali, že je sborové společenství v sobotu rozptyluje při napojení se na Boha, a tak sbor

³⁵ Rozhovor se Sandrou, 6. 3. 2018

³⁶ Rozhovor s Lenkou, 20. 3. 2018

raději někdy nenavštíví a sobotu zachovávají jinak a jinde. Jiní bohoslužebné shromáždění navštěvují či ne podle sympatií k ostatním přítomným věřícím. Z rozhovorů vyplynul jako lokální faktor i vliv počasí a ročního období na náplň soboty, protože stejná aktivita může být dle počasí různě vnímána. Kupříkladu při nepříjemném počasí je z pohledu zpovídaných adventistů v pořádku trávit sobotní čas spánkem, při vlídném počasí by to ale považovali za mrhání času.

3.2.3 Rituál jako nástroj pro zavádění norem soboty do praxe

Clifford Geertz tvrdí, že rituály jsou *“ztvárněním, ztělesněním, realizací náboženské perspektivy”* (Geertz 2000: 132). U adventistického zachovávání soboty lze tento výrok považovat za platný, jelikož informátoři vnímají sobotu jako velmi podstatnou pro život s Bohem, protože zachovávání soboty je pro ně projevem dobrého vztahu s Bohem a věrnosti vůči Bohu. Zachovávání soboty je ztvárněním a realizací víry v Boha a vztahu s ním, a tudíž i na základě Geertzovy definice rituálem. Dotazovaní uváděli, že když věří v Boha a Bůh ustanovil zachovávání soboty, tak mají jeho přikázání dodržovat, protože Bůh je z jejich pohledu nejvyšší autoritou:

Petr: Věřím v Boha, jsem členem církve adventistů a na základě přikázání nám Bůh říká, že sedmý den je tady pro nás, on ho pro nás oddělil a máme ho využít k chválení a k oslavě Boha.³⁷

František: Když to Bůh řekl, že je to sobota, tak je to pro mě jednou provždy. Nemám žádné důvody to měnit, vždy se ji budu snažit světit.³⁸

Stejně jako Dušan Lužný i Clifford Geertz považuje rituál za nástroj pro zavádění norem do praxe (Lužný in Bělka, Kováč 2014). Dle Geertze si věřící rituálem víru zobrazují a skrze rituál ji i přijímají. Vzniká v nich podle něj během rituálu přesvědčení, že *“náboženské pojmy jsou pravdivé a náboženská přikázání správná”* (Geertz 2000: 131). Též informátoři mluvili v rozhovorech o tom, jak jim zachovávání soboty pomáhá připomenout si, tedy zobrazit si, některé aspekty jejich víry v Boha. Někteří zdůrazňovali například

³⁷ Rozhovor s Petrem, 15. 4. 2018

³⁸ Rozhovor s Františkem, 1. 4. 2018

stvoření soboty Bohem jako dar pro lidi, při kterém si můžou užít i další Boží dary (život, zdraví, společenství, děti atd.) a projevit mu tak zachováním soboty vděčnost za tyto dary pocházející od něj. Mohou si tak týdně dle nich připomínat a zobrazovat, že Bůh je jejich stvořitelem i původcem všeho dobrého, co mají:

Lenka: Člověk třeba by se chtěl v sobotu víc zaměřit na Pána Boha. Myslím, že tak je to správný, protože všechno, co máme, je od něho, a tímhle mu to aspoň trochu vracíš.³⁹

Aktérům výzkumu také pomáhá sobota přijímat jejich víru, jelikož mají v sobotu dle jejich slov možnost zaměřit se na vztah s Bohem, věnovat se mu, napojit se na Boha a prožít tak regeneraci osobní spirituality, protože je každý týden přicházející sobota přivádí zpět k Bohu kupříkladu skrze pravidelnou bohoslužbu.

Geertz zdůrazňuje, jak při rituálu symbolicky splývá způsob života a světový názor (obraz skutečného stavu věcí). V rituálu podle autora *“splývá svět prožitků a svět představ”* (Geertz 2000: 131). Toto splnutí zmiňovali také informátoři, když popisovali zachování soboty. Během soboty si mnozí z nich všimli, že je pro ně snazší sjednotit jejich chování s jejich představou o křesťanském způsobu života. Sobota jako rituál jim slouží k zavádění norem do praxe, což se jim mimo sobotu, tedy mimo rituál, nedaří:

Lukáš: Přes týden na Boha často prdíme a až v tu sobotu to doháníme. Chtěl bych v průběhu týdne věnovat Bohu víc. Někdy si hrajeme na dva životy. V sobotu v tý kravatě je to prostě jiná.⁴⁰

Stejně jako Lukáš výše i více odpovídajících adventistů bylo nespokojeno se svou spiritualitou mimo sobotu. Často měli problém spojit svou představu o křesťanském způsobu života se svým reálným způsobem života. Mnozí viděli řešení právě v zavedení více náboženských rituálů do zbytku týdne, které by jim pomohly normy aplikovat do praxe:

³⁹ Rozhovor s Lenkou, 20. 3. 2018

⁴⁰ Rozhovor s Lukášem, 11. 3. 2018

Karel: Přes týden máme třeba biblický hodiny nebo modlitební skupinku, to mám rád. Není to pak furt jenom o tý sobotě.⁴¹

3.2.4 Kategorizace zbožných a nezbožných činností v sobotu

Teorie znečištění M. Douglasové říká, že znečištění je vedlejším produktem klasifikace a důsledkem narušení systému. Existence znečištění poukazuje na přítomnost řádu, po kterém člověk touží, aby mohl systematizovat svou životní zkušenost pro její lepší srozumitelnost a snadnější orientaci v této zkušenosti. Řád přináší člověku i dané společnosti díky těmto skutečnostem potřebnou stabilitu (Douglasová 2014). V kontextu zachování soboty se vyskytuje výše zmíněné znečištění ve formě nezbožných činností, jež účastníci výzkumu považují za nevhodné konat v sobotu. Tyto sobotní činnosti vnímané jako nezbožné tedy poukazují i na existenci systému. Z rozhovorů při výzkumu vyplynulo, jak dotazovaní po tomto systému touží, jelikož jim dává jasně stanovená pravidla a hranice. Systém jim zajišťuje vyhledávanou průhlednost věcí kolem nich a zaručuje jim pocit bezpečí:

Samuel: Adventisti milují černobílý věci, protože je to průhledný. Proto máme třeba nastavený přesný začátek a konec soboty.⁴²

Absence klasifikačního řádu ve formě neodlišení soboty jejím zachováním od ostatních dní způsobuje dle zpovídaných lidí ztrátu životní rovnováhy a stability společnosti. Špatným zachováním (znečištěním) soboty by došlo dle nich k narušení stability, jelikož by si bez soboty nedokázali najít pravidelně čas kupříkladu na vztahy nebo odpočinek. Život bez systému a důsledkem toho i bez rovnováhy je pro informátory nepříjemným stavem nutícím je ke změně (k zavedení vytouženého řádu):

⁴¹ Rozhovor s Karlem, 27. 4. 2018

⁴² Rozhovor se Samuelem, 4. 3. 2018

Tereza: Na čas jsem sobotu taky světit přestala a prostě ji neřešila. Znovu jsem ji začala zachovávat poměrně nedávno, když jsem pocítila, že mi chybí čas pro Boha a odpočinek.⁴³

Chybějící systém vyvolal v Tereze dojem, že jí chybí rovnováha v nakládání s jejím časem. Praktickým příkladem využívání klasifikačního řádu pro organizaci vlastního prostředí může být případ Karolíny, které pravidlo zakazující v sobotu navštěvovat zaměstnání vyhovuje, protože na základě své povahy by bez pevně stanovené zásady nedokázala do svého života zařadit dostatek odpočinku:

Karolína: Já jsem už v týdnu dost workoholik, takže v sobotu nesmím jít do práce, jinak bych si nikdy neodpočinula. Já sobotu potřebuju, abych se nezbláznila.⁴⁴

Ve výše zmíněném příkladu umožňuje pravidlo určující nezbožnou činnost Karolíně životně důležitý odpočinek. V případě Františka zase klasifikační řád sobotních činností do jeho života přináší vyhraněný čas na jeho blízké. Bez konkrétně ohraničené a určené soboty by František neměl dostatek času na vztahy. Řád potřebuje i on pro udržení rovnováhy:

František: Sobotu se snažím oddělovat tím, aby to pro mě byl den na vztahy, protože přes ten týden se snažím zabezpečit rodinu, vyřešit všechny problémy, udělat běžné věci, ale nezbývá mi čas na vztahy. Takže se snažím v sobotu věnovat rodině a i kamarádům. Snažím se řešit jen lidi a samozřejmě Pána Boha. Prostě jak říkám, vztahy.⁴⁵

Jak již bylo zmíněno, znečištění dle teorie Douglasové vzniká, když je narušen řád a jsou překročeny jeho hranice vymezené klasifikačním systémem. Znečištění jsou tedy *“všechny zamítnuté prvky z uspořádaného systému”* (Douglasová 2014: 73). Pokud tuto teorii převedeme na zachovávání soboty, můžeme říct, že nezbožné sobotní činnosti jsou ty, které klasifikují účastníci výzkumu jako vymykající se nastavenému řádu. Například když

⁴³ Rozhovor s Terezou, 16. 4. 2018

⁴⁴ Rozhovor s Karolínou, 12. 3. 2018

⁴⁵ Rozhovor s Františkem, 1. 4. 2018

je v Bibli zapovězena veškerá práce v sobotu a Bible je pro informátory určujícím zdrojem informací pro klasifikaci, tak se pracovní činnosti stávají nezbožnými. Douglasová také mluví o tom, že pro docílení alespoň zdánlivého řádu zveličujeme rozdíly (Douglasová 2014). Tímto zveličením je možné lépe se ve své zkušenosti orientovat a udržet stabilitu ve společnosti, jelikož určité jevy jsou od sebe více vzdálené a tím i lépe rozeznatelné jako zbožné či nezbožné. V případě práce v sobotu tento princip zpovídání adventisté uplatňují kupříkladu tak, že o práci v sobotu raději ani nemluví a práci považují za nepřipustné téma k sobotní konverzaci. Takový hovor by je totiž mohl přivést k myšlenkám na práci a přiblížili by se tak k zapovězené pracovní činnosti, čímž by se vystavili riziku narušení řádu a ztráty jistoty a stability. Na základě této snahy nepřiblížit se k nebezpečným nezbožným činnostem (konkrétně k práci) vnímají účastníci výzkumu jako nevhodné sobotní činnosti i domácí práce spojené s námahou nebo navštěvování například restaurací, divadel či kin, kde svou přítomností zaměstnávají práci jiné. Tento princip někteří uplatňují i na výběr toho, s kým se v sobotu budou stýkat, jelikož neadventistické okolí nezachovávající sobotu a běžně v sobotu vykonávající nezbožné činnosti by je mohlo negativně ovlivnit v jejich zachování soboty:

Radka: Pro mě to je hodně o tom, s kým tu sobotu strávit. Pokud ji třeba strávím s někým věřícím mimo sbor na výletě, tak je to v pořádku, ale s nevěřícím to v pořádku není. Protože s věřícíma si můžeme říct, že si přečteme společně třeba pár veršů.⁴⁶

Též při určování zbožných činností se u adventistů z výzkumu projevila primární snaha vyhnout se konáním zbožných činností těm nevhodným, které porušují systém. Naplněním sobotního času zbožnými činnostmi vzniká menší riziko nezbožného chování, jelikož na něj jednoduše čas nezbyde. Kupříkladu polehávání a spánek v sobotu sám o sobě informátory za nezbožný považován není, pokud je ale jeho důsledkem třeba nuda a z této nudy následně vyplnění času nezbožnou činností, stává se i tato forma odpočinku nezbožnou. Touto výplňovou nezbožnou činností může být například sledování sdělovacích prostředků (televize) určené jako nezbožné adventistickými církevními texty a směrnicemi (Duda, Moskala 2002). Zbožné sobotní činnosti se ve výsledcích výzkumu vyznačují svou výraznou odlišností od nebezpečných činností nezbožných. Systém kategorizace činností při

⁴⁶ Rozhovor s Radkou, 1. 4. 2018

zachovávání soboty spočívá totiž především v co nejzřetelnějším odlišení soboty jako svátečního dne od běžných dní ostatních. I v tomto případě se jedná o zveličení rozdílu pro docílení funkčního klasifikačního řádu pro získání stability. Příkladem velmi odlišné činnosti od pracovních dní z výsledků výzkumu může být informátory zmíněná návštěva sobotního bohoslužebného shromáždění a trávení většiny sobotního času v tomto prostředí, které je chrání od nebezpečného neadventistického prostředí plného nezbožných činností, jež narušují systém. Bohoslužebné shromáždění je svou formou od běžných týdenních činností tak jiné, že účastníkům výzkumu zaručuje nenarušení jejich vytouženého řádu. Jinakost bohoslužby spočívá v zaměření na náboženský obsah třeba v podobě kázání, zpívání společných náboženských písní či veřejného čtení veršů Bible. Pokud se totiž vůbec ve dny mimo sobotu nachází v režimu zpovídaných adventistů náboženské činnosti, mívají často spíše intimnější charakter.

Z rozhovorů vyplynul i druhý zajímavý přístup několika informátorů, který odporuje zmíněné teorii znečištění a z ní vycházejících principů. Dle tohoto přístupu je třeba zodpovědně brát v potaz více faktorů při zachovávání soboty, a nikoliv jen slepě a striktně dodržovat pravidla. Účastníci výzkumu shledávají jako vhodné v rozporu s teorií znečištění nevytvářet extrémní zveličováním rozdílů mezi zbožnými a nezbožnými činnostmi a nebát se pohybu v blízkosti hranice mezi zbožným a nezbožným. Tento přístup a způsob, jak němu lze dospět popisuje následující ukázka rozhovoru:

Samuel: Posunul jsem od konzervativního prožívání soboty, kdy děláš vše přesně podle pravidel až k žádným pravidlům, kdy jsem dělal cokoli. Až mi došlo, že to vlastně není čas jen pro mě, kdy si můžu dělat co chci, ale musím k tomu přistupovat zodpovědně a vyzrále a pohybovat se v šedých nuancích.⁴⁷

Mnozí z těchto zpovídaných adventistů často pravidla ohledně zachovávání soboty porušují a toto své chování nepovažují za nezbožné, jelikož jejich důvody pro porušení norem vidí jako zbožné, což najednou činí z nezbožné činnosti zbožnou. Zbožné důvody činící z nezbožných činností zbožné spočívají v upřednostnění člověka či vztahu s člověkem před

⁴⁷ Rozhovor se Samuelem, 4. 3. 2018

pravidlem nebo v naléhavosti nějaké nouzové situace. Příkladem důrazu na člověka a vztah s ním může být Petrův názor:

Petr: Pokud budeme s lidma a budeme s nima udržovat a zlepšovat vztahy a rozvíjet je, proč ne. Přejde mi, že jakákoli aktivita, kterou člověk dělá se skupinou lidí, může obohatit vztahy, skupinu i jednotlivce.⁴⁸

Petr je dle svých slov pro rozvoj a obohacení vztahů s lidmi ochotný v sobotu dělat cokoli, co k tomu přispívá, tedy i třeba z pohledu běžných sobotních norem něco nezbožného. Smysl a účel této aktivity pro něj totiž převyšuje stanovené normy. V případě Sandry můžeme vidět upřednostnění naléhavé situace před dodržením pravidla navštěvovat v sobotu bohoslužebné shromáždění:

Sandra: Jednou jsme jeli do sboru a cestou jsme potkali bouračku. Táta pomohl při té bouračce a babi kvůli tomu vyváděla, že nestihneme kázání ve sboru. Tak to jsem nechápala, proč vyvádí, když táta dělá dobrou věc.⁴⁹

Co by běžně bylo považováno za nezbožné (vynechání sobotního bohoslužebného shromáždění), se v případě nutnosti a nouze stává zbožným. Jelikož tím, že by došlo například k ublížení člověku, je v pořádku z pohledu určitých informátorů pomoci a obětovat třeba sobotní bohoslužbu.

3.2.5 Anonymní sociální nátlak a překonání individuální nejistoty jako motivy pro následování sobotních norem

Břetislav Horyna uvádí, že určitou roli v motivech pro následování normy hraje anonymní sociální nátlak (Bělka, Kováč 2014). Tento nátlak vnímali zpovídání adventisté i v případě zachovávání soboty. Účastníci výzkumu dodržují sobotní normy často kvůli dojmu, že to od nich ostatní očekávají a oni se snaží toto očekávání naplnit, jelikož nechtějí

⁴⁸ Rozhovor s Petrem, 15. 4. 2018

⁴⁹ Rozhovor se Sandrou, 6. 3. 2018

vyčnívat. Záleží jim proto na tom, jak před ostatními vypadají a cítí se často pod dohledem a kontrolování:

Lukáš: Nějak nám to sobota začne líp, když tam včas přijedeme, než když se nám stávalo, že nás na zpoždění lidí upozorňovali. To hned rozbilo dobrý dojem ze soboty. Bylo to kvůli těm lidem, že mě našťvali nebo že oni se našťvali na nás.⁵⁰

Mnozí v rozhovorech uvedli, že sobotu zachovávají, protože “se to tak dělá”, “mělo by to tak být”, protože “jinak je to špatně” a je to považováno za hřích. I když dotazovaní často mívají pocit, že od nich ostatní dodržování norem očekávají, kontrolují je a soudí, je ovšem zajímavé a paradoxní, jak z některých výroků vyplývá, že oni sami mají tolerantní přístup. Co oni sami považují za vhodné v sobotu konat, do toho jiné lidi netlačí, protože jsou si dle svých slov vědomi lidské individuality spočívající třeba v odlišných povahách, v různorodém přístupu či v různém prožívání:

Lenka: Myslím si, že je to asi člověk od člověka, jak to kdo má nastavený, jak to kdo cítí. Asi záleží na každém, jak to má vnitřně nastavený s Pánem Bohem.⁵¹

Horyna zmiňuje důsledek nepodlehnutí sociálnímu nátlaku, tedy vytěsnění jednotlivce se společenství, což ho učiní sociálním outsiderem (Bělka, Kováč 2014). V teorii znečištění zase M. Douglasová uvádí, že skrze klasifikační systém, tedy stanovení norem, získává společnost stabilitu tím, že se skrze řád vymezuje a reprodukuje (Heřmanský in Douglasová 2014). Zdá se, že sociální nátlak na zachovávání soboty nespočívá kupříkladu tolik v otevřených projevech nesouhlasu s nějakým chováním, ale v tom, jak následování norem informátory spojuje s ostatními adventisty. Mohou totiž zachováváním soboty dobře zapadnout mezi lidi podobně smýšlející a získat pocit sounáležitosti. Bez dodržování sobotních norem by vyčnívali, odlišovali se od ostatních a hůře by se jim začleňovalo do kolektivu. Postupem času by tak mohlo dojít k úplnému vyloučení ze sborového společenství

⁵⁰ Rozhovor s Lukášem, 11. 3. 2018

⁵¹ Rozhovor s Lenkou, 20. 3. 2018

a z církve a k sociálnímu outsiderství. Klasifikační řád totiž určuje normy, které společnost vymezují. Pokud tedy chtějí být informátoři součástí společnosti adventistického sboru, musí tyto normy následovat a zařadit se tím do normami vymezené společnosti. Vymezováním pomocí stanovení klasifikačního řádu se společnost adventistů i reprodukuje, protože hrozbou sociální outsiderství motivuje zpovídané členy církve k následování norem, kteří dle výsledků výzkumu této hrozbě podléhají a přizpůsobují své chování a jednání stanovenému řádu. Anonymní sociální nátlak tak slouží k vytvoření a k následnému obnovování společnosti adventistického sboru, což jí zajišťuje stabilitu. Nátlak motivuje aktéry výzkumu jednat podle norem, tedy chovat se podle očekávání a vyhýbat se tak potenciálním konfliktům ohrožujícím stabilitu společnosti adventistů.

Horyna kromě sociálního nátlaku zmiňuje také individuální psychologické motivy pro následování normy, které se projevily též u zachovávání soboty. Autor jmenuje jako silný motiv pro následování normy snahu o překonání individuální nejistoty. Náboženská norma dle něj tuto nejistotu překonává tak, že dává lidem určitý obraz světa, významy tohoto světa, postoje a vzorce chování a jednání (Bělka, Kováč 2014). Douglasová v teorii znečištění říká, že klasifikační systém slouží člověku k systematizaci životní zkušenosti pro lepší srozumitelnost, průhlednost věcí a jevů kolem něj, aby se v životní zkušenosti mohl lépe orientovat. To mu následně přináší stabilitu a pocit bezpečí (Douglasová 2014). Z obou úvah výše zmíněných autorů vyplývá, že normy a jejich následování dávají člověku jistotu. V rozhovorech lze vidět, jak normy o sobotě plní tento účel:

Samuel: Bez pravidel musíš přemýšlet, zpochybňovat, a to je pocit nejistoty, a to lidi nemaj rádi. Když nejsou přesně nastavený hranice, tak mám větší zodpovědnost, musím se rozhodnout sám, kdy začíná sobota.⁵²

Informátoři popisovali nepříjemný pocit prázdnoty, když neprožijí sobotu tak, jak to považují za správné, tedy dle své interpretace norem. Pro mnohé je sobota určená svými normami jistým, bezpečným dnem, protože má svá pravidla a oni se na to mohou spolehnout. Jako výsledek následování norem a přítomnosti klasifikačního systému vidí aktéři výzkumu jisté překonání individuální nejistoty a nepříjemného pocitu prázdnoty. Dodržování řádu o sobotě jim pomáhá vyhnout se pochybnostem, neustálému přemýšlení nad tím, co je zbožné

⁵² Rozhovor se Samuelem, 4. 3. 2018

a co ne, a zodpovědnosti, kterou by bez řádu museli za své rozhodování převzít. Všechny tyto výhody vyplývající z klasifikačního systému je motivují k následování norem. Tím, že jim například norma stanovuje zachovávat každý týden, mají určití aktéři výzkumu stálou jistotu odpočinku v každém týdnu, když normu dodrží. Dle normy vědí přesně, kdy sobota začíná a končí, což některým přináší pocit bezpečí a vnitřního klidu kvůli jasně stanoveným hranicím. Jiní jsou kupříkladu rádi za normu, jež předepisuje účast na sobotní bohoslužbě, protože díky ní vědí, jakou činností mají sobotní čas naplnit.

4 Závěr

V závěru své bakalářské práce bych ráda zhodnotila, jak se mi podařilo dosáhnout stanovených cílů a zodpovědět výzkumné otázky. Mou první výzkumnou otázkou bylo, jakým způsobem interpretují adventisté náboženské normy o zachovávání soboty a jakým způsobem uvádějí tyto normy do praxe. Dále jsem chtěla zjistit, které činnosti považují adventisté při zachovávání soboty za zbožné a nezbožné a jak dochází k této kategorizaci. Zajímalo mě také, proč adventisté zachovávají sobotu a jaké jsou jejich motivy. Tyto výzkumné otázky měly být zodpovězeny pomocí kvalitativního výzkumu.

První výzkumnou otázku o adventistické interpretaci sobotních norem a jejich uvádění do praxe se mi podařilo zodpovědět v kapitolách *Individuální rozmanitost v interpretaci norem o sobotě* a *Rituál jako nástroj pro zavádění norem soboty do praxe*. Kapitola o individuální rozmanitosti v interpretaci norem o sobotě pojednávala na základě teorie J. R. Bowena o mnohých vlivech působících na interpretaci norem, které způsobují vznik velkého množství interpretací. Mezi tyto vlivy jsem na základě výsledků výzkumu zařadila rozdílnou distribuci znalostí a představ o sobotě mezi různé skupiny lidí, kdy například odlišná povaha, původ či zaměstnání ovlivnily způsob interpretace adventistické náboženské normy u účastníků výzkumu. Další značný vliv na interpretaci norem měly debaty informátorů ohledně sobotních norem s okolím a společenstvím lidí, které je obklopuje. Podle názoru ostatních často zpovídání adventisté své interpretace upravují a přehodnocují. Jako poslední vliv byly v kapitole zmíněny lokální faktory projevující se kupříkladu jinou formou a kvalitou bohoslužby v jednotlivých adventistických sborech či rozdílným složením lidí v těchto společenstvích. Popsání několika vlivů na interpretaci sobotních norem v této kapitole pomohlo k zobrazení způsobu interpretace náboženských norem o zachovávání soboty u zpovídaných adventistů.

Zavádění norem soboty do praxe se zdařilo v práci demonstrovat popsáním využití rituálu jako nástroje k tomuto zavádění. Na základě výsledků výzkumu bylo možné stanovit zachovávání soboty jako rituál pomocí Geertzovy definice rituálu (rituál je realizací náboženské perspektivy). Sobota je pro aktéry výzkumu realizací vztahu s Bohem a tím i rituálem. Sobota pro ně splňuje základní funkce rituálu tím, že jim pomáhá si jejich víru v průběhu rituálu zobrazit a přijímat. Při zachovávání soboty tak dochází skrze rituál k zavádění norem do praxe a ke splnutí normativního a žitého náboženství. Informátoři skrze zachovávání soboty prožívají pravidelnou týdenní regeneraci osobní spirituality skrze

zobrazení a znovupřijetí aspektů adventistické víry, což jim pomáhá sjednocovat reálné jednání s jejich představami o křesťanském způsobu jednání. Během soboty (v rituálu) je pro ně snazší své chování s představami o něm sjednotit, jelikož je tento den rituálem, tedy ztělesněním náboženské perspektivy, tedy přímým zavedením norem do praxe.

Další výzkumná otázka se týkala způsobu kategorizace zbožných a nezbožných činností a byla zodpovězena v kapitole *Kategorizace zbožných a nezbožných činností v sobotu*. V této části práce bylo pomocí teorie znečištění od Douglasové vysvětleno, že ke kategorizaci sobotních činností dochází kvůli touze člověka po klasifikačním řádu, který mu pomáhá systematizovat jeho zkušenost, organizovat jeho prostředí a získávat tím potřebnou stabilitu. Zároveň tento řád přináší i stabilitu dané společnosti. Po analýze dat výzkumu vyplynulo, že bez tohoto systému pravidel by zpovídání adventisté nemohli nalézt rovnováhu a sobota se svými pravidly a rozlišením činností na zbožné a nezbožné jim ji dává i s pocitem bezpečí. Jako nezbožné činnosti v sobotu označili aktéři výzkumu všechny činnosti vymykající se danému klasifikačnímu řádu, jelikož jeho porušováním vnáší tyto aktivity do jejich života riziko ztráty stability. Mezi zbožné činnosti řadili informátoři ty, které odpovídaly jejich interpretaci náboženských norem a zároveň byly značně odlišné a vzdálené od těch nezbožných, aby bylo co nejlépe zamezeno kontaktu s činnostmi nezbožnými, čímž mělo být zmenšeno nebezpečí porušení řádu a ztráty stability. Zároveň se ovšem mezi účastníky výzkumu objevili tací, jež se vůči výše zmíněnému přístupu vymezovali a považovali za vhodnější vyhnout se extrémům a spíše se při kategorizaci činností pohybovat u hranice zbožnosti. Zbožnost určité činnosti viděli jako lepší posuzovat na základě jejího smyslu a účelu a nelíbilo se jim striktní dodržování pravidel bez ohledu například na vztah s člověkem nebo naléhavost nějaké situace.

Proč adventisté zachovávají sobotu a jaké jsou jejich motivy bylo poslední výzkumnou otázkou, kterou se podařilo objasnit v kapitole *Anonymní sociální nátlak a překonání individuální nejistoty jako motivy pro následování sobotních norem*, kde jsem pomocí Horyny a Douglasové rozebrala několik motivů pro zachovávání soboty. Jedním z těchto motivů byl anonymní sociální nátlak, který zpovídání adventisté pocíťovali. Báli se důsledků nepodlehnutí tomuto nátlaku, jelikož by dle nich mohlo dojít k jejich vyřazení z kolektivu a k vyloučení ze sborového společenství, což pro ně byla nepříjemná představa. Anonymní sociální nátlak na následování norem také vnášel do společnosti adventistů stabilitu, protože ta se skrze klasifikační řád vymezovala a reprodukovala. Normy a jejich následování či odmítání jasně vymezilo hranice toho, kdo do společnosti patří a kdo ne, což pomohlo

k udržení stability společnosti. Hrozba sociálního outsiderství motivovala účastníky výzkumu k následování norem, tedy k očekávanému a předvídatelnému chování zamezujícímu ztrátě stability například skrze konflikty. Dalším silným motivem pro zachovávání soboty byla snaha o překonání individuální nejistoty. Skrze normami jasně předepsanou sobotu získávali aktéři výzkumu pocit jistoty a bezpečí, protože jim tyto normy dávaly srozumitelné významy a jasné postoje a vzorce chování a jednání, které mohli informátoři následovat. Nemuseli tak pochybovat, přemýšlet nad svým jednáním v sobotu a převzít za své rozhodování o sobotních činnostech zodpovědnost. Tyto výhody vyplývající z přítomnosti klasifikačního systému sobotních aktivit je motivovaly k následování norem o sobotě.

Seznam literatury

- BARTOŇ, Josef, 2010. Století moderního českého překlad (1909-2009). *Listy filologické*. Praha: Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy. ISSN 0024-4457
- BĚLKA, Luboš, KOVÁČ, Milan, 1999. Normativní a žité náboženství. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-2047-4
- Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona, 1989. Přeložily Ekumenické komise pro Starý a Nový zákon. Praha: Ústřední církevní nakladatelství.
- Bible: český studijní překlad, 2009. Přeložil Michal KRCHŇÁK. Praha: KMS. ISBN 978-80-86449-62-3
- BOWEN, John R., 2017. *Religions in practice: an approach to the anthropology of religion*. New York: Routledge. ISBN 978-1-138-73679-5
- Církevní řád Církve adventistů sedmého dne, 2016. 19. vyd. Praha: Církev adventistů sedmého dne. ISBN 978-80-88026-07-5
- DOUGLASOVÁ, Mary, 2014. *Čistota a nebezpečí: analýza konceptu znečištění a tabu*. Praha: Malvern. ISBN 978-80-87580-91-2
- DREJNAR, Jiří, 2008. *Boží stopy na cestě církve*. Praha: Luxpress. ISBN 978-80-7130-140-0
- DUDA, Daniel, MOSKALA, Jiří, 2002. *Evangelium pro dnešek*. Praha: Advent-Orion. ISBN 80-7172-409-2
- GEERTZ, Clifford, 2000. *Interpretace kultur*. Praha: SLON. ISBN 80-85850-89-3
- HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-485-4
- KNIGHT, George Raymond, 2003. *Adventismus v proměnách času*. Praha: Advent-Orion. ISBN 80-7172-553-6
- Kolektiv autorů, 1999. *Adventisté sedmého dne věří*. Praha: Advent-Orion. ISBN 80-7172-102-6
- KUBICA, Grazyna, 2016. How “Native” Is My “Native Anthropology”? Positionality and the Reception of the Anthropologist’s Work in Her Own Community – A Reflexive Account. *Cargo Journal*. Praha. ISSN 1212-4923

- MARTINEK, Michael, 2016. *Přehled křesťanských církví a jejich aktivit v ČR*. Praha: Portál. ISBN: 978-80-262-1116-7
- MILES, Matthew B., HUBERMAN, Michael A., 1994. *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Thousand Oaks: SAGE publications. ISBN 0-8039-4653-8
- NEŠPOR, Zdeněk R., VOJTÍŠEK, Zdeněk, 2015. *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3315-2
- PIŠKULA, Jiří, 2009. *Dějiny Církve adventistů sedmého dne v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Advent-Orion. ISBN 978-80-7172-213-7
- Příručka pro kazatele, 2009. Přeloženo z anglického originálu Seventh-day Adventist Minister's Handbook. Praha: Církev adventistů sedmého dne. ISBN 978-80-905133-0-3
- SILVERMAN, David, 2005. *Ako robiť kvalitatívny výskum*. Bratislava: Ikar. ISBN 80-551-0904-4
- SPALOVÁ, Barbora, 2008. Unese věda Kristovo tělo? *Biograf* (45): 9 odst. Dostupné na adrese <http://www.biograf.org.ezproxy.is.cuni.cz/clanek.php?clanek=4508>
- Ústava Církve adventistů sedmého dne, 2014. Praha: Církev adventistů sedmého dne. ISBN 978-80-905133-9-6

Seznam použitých zkratek

CŘCA = Církevní řád Církve adventistů sedmého dne

ASDV = Adventisté sedmého dne věří